Horváth Róbert

NÉGY KISEBB MISZTÉRIUM

A SZEM MISZTÉRIUMAI

Feleségemnek

Az emberi szem nem csupán formailag, ha nem lényegileg *globus:* égi golyóbis. A teljességet képviselő gömb[1] körülbelül egynegyede látható kívülről. Pontosan annyi, amennyi a védikus szemlélet szerint a személyfeletti istenségből *(brahman)* világunkban – és világunkként – megnyilvánul. Keresztény nézőpontból a szem a Pantokratór gömbvilága,[2] a világ felett uralkodó Krisztus valósága, buddhista szempontból pedig a Világkirályé. A görög *pantokratór* kifejezés a hatalommal bír, uralkodik jelentésű *krateó* szóból származik és mindenhatót jelent.

Amin a Világkirály uralkodik, az a sajátja. Ettől gömbszerű, teljes a világa. Úgy tűnhet, ellentmond e felfogásnak, hogy a szem központi szerve, a *pupilla* a latinban leánykát, babácskát jelent. A kifejezés görög, héber, kínai és szanszkrit megfelelői többnyire szintén női jelentésűek. Ez azonban látszólagos ellentmondás. Könnyen feloldható, ha belátjuk: inkább az *iris*, mint a pupilla az, ami nőies. Akárhogy is, a hármasság, amely a szemfehérje, a szivárványhártya (iris) és a szembogár együttese,[3] úgy tagjaiban, mint viszonylataiban, a csodálatosnál is csodásabb.

A látható szemet egy gödör, egy mélység öleli, amelyből kiemelkedik, és amely védelmező szerepet játszik. A szem transzparens védelmezője azonban a szemöldök, amely íjként, felülről övezi. A szemhéjak szintén őrizők,[4] habár nem csupán azok: kapu-, ajtó- és ablakszárnyak is. Nemcsak kizárják a zavaró külső, érzéki fényt, hanem – bár ez nehezebben belátható – hagyják kiáradni, feltárják a benső fényt.

A szempillák, lényegileg, nyílvesszők, amelyek kísérik, puhán segítik a látás irányait, mikor a szemhéjak nyitottak. Jelzik a benső fény sugarait. Amikor lehunytak, felfogják az objektumok felől érkező veszélyes nyilakat: a szempillák ezt is jelentik – talán mert az embert álmaiban éri a legtöbb támadás (magasabb szempontból, meglehet, csak „álmában").

---

[1] A szivárványhártya és a szembogár egy újabb gömbfelületet képeznek a szemgömbön, ez azonban most kevéssé érdekes.

[2] *„Under the sweatribbed brow / There is a land / And this is the globed world of the Pantocrator"*. David Tibet: Dormition and Dominion. In Current 93: *Of Ruine or Some Blazing Starre* (CD). London, 1994, Durtro, 12. dal.

[3] A 10–11. században élt kasmíri Abhinavagupta, aki a legismertebb azon indiai szerzők közül, akik a hármasságok létét az isteni egység jegyében hangsúlyozták, a szem szimbolikájának fehérje–iris–pupilla hármasságát kiegészítette egy negyedik taggal, az irisben látható *„két vöröses gyűrű"* szempontjával, amit egy korábbi *tantrá*ból, a *Yogasaṁcārá*ból vett át. Abhinavagupta: *Tantrāloka* IV. 128–129.

[4] Platón: *Timaios* XVI. *„(A)z istenek a szem védelmére kitalálták a szemhéjakat, s amikor ezek lecsukódnak, visszaszorítják a benne levő tűz erejét, s ez akkor a bent levő mozgásokat oszlatja szét és egyenlíti ki, s e kiegyenlítés folytán nyugalom áll be"*. Kövendi Dénes ford.

Mind a három említett, jelentéktelennek tartott testrész – a szemöldök, a szemhéj és a szempillák – hatalmi szimbólumok, miként a Pantokratór-Krisztus és a tibetiek Világkirálya. Valóban hatalmasok, halhatatlanok lennénk, ha tudatosan hunynánk és nyitnánk a szemhéjainkat, vonnánk össze vagy nyugtatnánk a szemöldökünket.

Létezik egy kevéssé ismert hindú tanítás, a látás általi teremtés tana (*dṛṣṭisṛṣṭivāda*), melynek legradikálisabb képviselői szerint *mindent* a látás teremt (akár csukva a szem, akár nyitva). A dolgok, a létezők, a világok, sőt az egész mindenség csak a pillantások sugaraiban jön létre, legyenek akár érzékszerviek, akár gondolatiak, akár képzelet általiak. Szenzuális *és* mentális látás nélkül egyáltalán semmi nem létezne, *soha semmi* nincs a legtágabb értelemben vett *tudati* látáson kívül. Talán e hatalom intuitív tudásából származtak a szép szemöldökök és szempillák viszonylag gyakori, régi dicséretei, melyek maradványai a pillák és a szemhéjak későbbi irodalmi magasztalásai. A látás általi teremtés szoláris tanítása szerint, végül is, semmi nem kerül kívülről a szembogárba. Nincs semmilyen eleve meglévő dolog, amely a látás – és szimbóluma, a szem – nélkül létezne.

Kevésbé radikális formában, de hasonlóan képzelte a teremtést Platón, amikor a *Timaios* tizenhatodik fejezetében a következőket írta: *„Mert a bennünk lévő tiszta tűz rokona (…), s úgy intézték, hogy a szemen át áradjon; a szemet a maga egészében, de leginkább a közepét simára és tömörre sajtolták össze, úgyhogy visszatart minden mást, ami csak sűrűbb, s csak az ilyet [saját tiszta és teremtő tüzünket] hagyja tisztán átszivárogni."*[5]

Egy duális szinten, amikor már nem a szem, a szemöldökök, a szemhéjak, a szempillák és a pupilla felől nézünk, hanem kívülről látjuk azokat, e misztériumok megsokasodnak. Csupán látszólag, mert amint a Platónnak tulajdonított *Alkibiadés*ben áll: *„Aki más szemébe néz, annak arca újra láthatóvá válik a szemben, mint egy tükörben, és ezt nevezzük »pupillának«* (koré), *mivel egyfajta képe* (eidólon) *annak, aki néz (…). Tehát a szem egy másik szemre néz, így annak a legtökéletesebb része, amivel látunk, önmagát látja".*[6]

Platón arra utalt, hogy amikor a szem központi szervét, a pupillát viszonylagos helyzetben

[5] Uo.

[6] *Alkibiadés* I. 132F. Idézi Ananda Kentish Coomaraswamy: A lélek ablaka. *Axis Polaris* (Budapest) 4. sz. (2000) 16. o. Király Liliom ford. Platón e művének magyar fordítása *Apokrif dialógusok* cím alatt jelent meg az Atlantisz Kiadónál 2005-ben.

szemléljük, akkor is saját magunkat pillanthatjuk meg a társ pupillájában. Egy ifjú, egy szűz, egy gyermek alakjában, aki realisztikusan nézve egy fekete baba a társ szemében. Mint említettük, a szembogár névváltozatai rendre női jelentésűek vagy – miként az angol *apple (of the eye)* esetében – feminin konnotációkkal bírnak. Ennek oka egyszerű: a látott pupilla nem *a* pupilla. Csupán egy kihelyeződés, kezdeti forma és tükörkép. Semmilyen szimbólum nem tévesztendő össze azzal, amit szimbolizál, noha minden szimbólum részesedik a szimbolizáltból.

Amennyiben „más" szembogarát látjuk, még nem ismerjük önmagunkat; ha „más" pupillát látunk, nem önmagunkat ismerjük. Hasonlóképpen tudatlanok, szellemileg ostobák vagyunk, amikor a társ szembogarában testi „énünket", romlandó „önmagunkat", külső, személyes megjelenésünket szemléljük. Az valójában egy *árny*, amelyet sokkal inkább el kellene veszítenünk, a felejtés vizeivel kellene elmosnunk. Hasonmásunk mégis gyakorta vetül a társ irisére és pupillájára. A lényege, spirituális esszenciája, a fej mindig a szembogárba (pupilla) esik. Ez érzékszervi úton is ellenőrizhető.

A szem az emberi test csillaga. A pupilla egy űr, egy nyílás, egy rés, egy kerek és sötét barlang. Csillag ez is, mégpedig a legszebb – metafizikai értelemben. Úgy, ahogyan az észak-amerikai indiánok az égbolt *lyukainak* tekintették a csillagokat, melyeken át a végső, világokon túli fény ragyog. Śaṅkara fekete csillagnak *(kṛṣṇa-tārā)* nevezte a pupillát.[7] És valóban nem más, mint puha fekete csillag.[8] A mindenség legpuhább dolga; puhább a macskák szőrénél is, akiknek esetében a szembogár sokszor lényük egésze felett uralkodik. A szembogár puhán, metafizikai fénnyel ragyogó, fekete csillag – égi pólus.

Mindemellett egy „ellentétes irányú" látás tartozik hozzá, mert a pupilla befelé néz, befelé tágul, amikor önmaga. Lényegét nem hagyja el, nem éri külső fény. Nem lehet betegségeket

[7] Ananda Kentish Coomaraswamy: i. m. 17. o.

[8] *„Little children snuggle under soft black stars / And if you look into their eyes soft black stars / Deliver them from the book and the letter and the word / And let them read the silence bathed in soft black stars".* David Tibet: Soft Black Stars. In CurrentNinetyThree: *Soft Black Stars* (CD). London, 1998, Ourobouros Music, 5. dal.

kiolvasni belőle, mint a szivárványhártyából, s nem marad benne semmi „más". Összehúzódik ugyan, de minden „mást" elnyel, magába fogad és foglal. Kitágul ugyan, de mindig önmagán belül teremt. A sötétben is – ahol gyakran úgy tűnik, hogy nincs semmi. Mindent önmagába emelve tesz, hiszen puha, üres, feketén fénylő. Égi nedvekben úszik, de a szemfehérjével ellentétben nem sír kristályos-sós, vakító-égető könnyeket – fényt sem bocsát *ki*.[9]

A pupilla lényegszimbólum. Valódi önmagunk szimbóluma. Nem lát „más" pupillákat, „más" személyt a szemben. Amit mégis, szintén önmaga. A társ szembogarában tükröződő alakunk csupán egy tanítvány *(pupil)*, egy gyermek, aki még *vár* egy szellemi mester tekintet általi beavatására.[10] A pupilla Mester, személyfeletti személy a szemben, aki messzemenően el tud gondolni testnél, alaknál, képmásnál, személyiségnél nemesebbet. Mint utaltunk rá, egy „megfordított" látás tartozik hozzá, amely nem módosul *(avṛtti)*.

Az ilyen benső értelemben vett pupilla *samādhi*hoz vezet. Maggal bíróba és magnélkülibe, tudatműködésekkel járóba és tudatműködésektől mentesbe, nyitott szemmel elértbe és lehunyt szemmel elértbe. Mindkét fajtába, mert látott, látás és látó együttese, tudatos szétválasztatlansága.

Az egykori tanítvány ekkor már csak *egyetlen* pupillát ismer. Mindent, mindig önmagaként. Láthatatlan immár. Ő a mindent látó isteni szem. De ő néz ki a Kedves és minden teremtmény szeméből, mert ilyen módon is egyetlen. Mint a homlokszem, amely nemcsak Kyklópsé, hanem Śiva Napot és Holdat birtokló harmadik szeme.[11] Az Úristen nem csupán mindent látó, hanem mindent önmagaként látó szeme.

Mint Eckhart mester mondta: „*A szem, amellyel Istent látom*, ugyanaz a szem, *amellyel Isten lát bennem: szemem és Isten szeme* egy szem *és* egy látás, *egy tudás és egy szeretet*."[12]

A TOLLASLABDA TITKAI

A hétfő esti társaknak

A titkok eredeti értelemben misztériumok, most azonban némileg megkülönböztetve használom e két szót, mivel a tollaslabda – ahogy ma játsszák – modern játék, így hát kevesebb köze van az antik és egyszersmind örökérvényű misztériumokhoz. A *mystérion* különböző származékszavai esetében Györkössy–Kapitánffy–Tegyei ógörög nagyszótára is megjegyzi, hogy beavatással kapcsolatos titokról van szó: a misztérium a beavatottak, a nem mindenki számára hozzáférhető vallási szertartások, szentségek, természetfeletti

[9] A szemfehérje színének elváltozása sem a pupilla, hanem az iris hatása.

[10] Olykor három formát különböztetnek meg a beavatás tekintetében: szó általi, érintés általi és tekintet általi beavatást. Bizonyos szempontból tényleg a tekintet általi beavatás a legmagasabb rendű. Valójában azonban nem a beavatás három *különböző* formájáról van szó. Hiszen hirtelensége mellett a beavatás mindig folyamatszerű, melynek során – miként a rítusaiban – mind a három forma jelen van. A tekintet általi beavatást szóbeli tanítások, szavak kísérik vagy előzik meg, és rituális érintések. Hozzá kell tenni, hogy az önmagában elégtelen szavak általi beavatás csend általi beavatást is magában foglal. Az említettek a beavatás fő aspektusai és komponensei, miközben elvi formák és típusok. A gyakorlat mindig komplexebb, túlemelkedik az elméleti formák rendszerein (bár ez utóbbiak fontos dolgokra világítanak rá, amennyiben komoly felvetésekre és szempontokra épülnek).

[11] A Nap és a Hold együttes birtoklásának – amit Indiában gyakorta a jobb és bal szemmel jelenítenek meg – Abhinavagupta már hivatkozott művében Agni és Soma, illetve a tűz és a víz egysége felel meg. A teljes kontextust illetően lásd *Tantrāloka* IV. 126c–144.

[12] Idézi Ananda Kentish Coomaraswamy: i. m. 18. o. (Kiemelések tőlem – H. R.)

és misztikus szemléletmódok titka. Ha megfosztjuk vagy akár csak eltekintünk e karaktereitől, a titok könnyen negatívum lehet: titkolózás, emberi tisztátalanság, tudatlan vagy relatív tudatosság, élvezeti izgalom, színfalak mögöttiség, homály. Az ilyen értelemben vett „sötét titkok" az idők előrehaladtával oly gyakorivá lettek a történelem hátterében, mint az egyének életében. Manapság nemcsak az létezik tehát, amit Guénon *„a titoktartás gyűlöletének"* nevezett, és joggal bírált, hanem negatív titkokra való hajlam is. Helyes, ha teljesen mentesítjük magunkat ettől.

Itt olyan titkokról, végül pedig egyetlen titokról szeretnék szólni, amelyek a lehangoló tornatermi közeg ellenére még kapcsolatban állnak a misztériumokkal, és nem a titkolózás szülte, legfeljebb nehéz beszélni róluk.

Vegyük például az ütőt. Bármennyire divatos, modern eszköz, annyiban minden tradicionális szerszámmal rokon, hogy felfogható a kéz és a kar természetes meghosszabbításának, s valóban így is funkcionál – eltérően a különféle mechanikus szerkezetektől és minden géptől. Bár jelenlegi alapformája csupán a 17. és a 19. század között alakult ki (inkább utóbb), az a tény, hogy nem pusztán evező- vagy falapátszerű tárgyat használunk,[13] további fontos konszideriációkra ad okot.

Egy körszerű (ovális), hálós szerkezetű eszközzel ütünk. Húrozása egyfelől az emberi ujjak megsokszorozása. Másfelől a labda gömbszerűségét ellensúlyozó négyzetrács, *„a kör négyszögesítése"* jegyében áll. Harmadrészt a létesülés hálóját megtestesítő eszköz, melyet az ütő nyele ural. Technikailag, kalapácsszerűen kell fogni, de sokkal finomabban, és a tenisztől eltérően, alapvetően csuklóból használva. Mindig a tudatában kell lennünk, hogy milyen szögben, mennyire elfordulva tartjuk a kézben.

Ami a labda titkát illeti, könnyen arra a megfontolásra juthatunk, hogy gömbszerű (fél- vagy háromnegyedgömb) fele a földnek, tollrésze pedig az égnek felel meg. És tényleg, a tollas labda egy tollakkal kikönnyített, égivé tett földgolyó. Ezzel játszunk, s ezt játsszuk: légiessé, végül is égivé tesszük a földi *globus*t.

Bármennyire fontos és alapvető ez a felfogás, létezik néhány ellentmondó konszideráció. Hogy ne legyünk elfogultak, ne kössük meg magunkat mentálisan, ezeket is tekintetbe kell venni. Általában a labda szimbolikáját illetően máig nem tisztázott – s teljes egyértelműséggel soha nem lesz tisztázható –, hogy a gömb alakú

[13] A mai tollaslabda kialakulásának történetét számos homály fedi. Az egyik elődnek tekinthető *battledore*-t és a *jeu de volant*-t mindenesetre még ilyen ütőkkel játszották. Egy másik előd, az indiai *poona* esetében az ütök részben már húrozottak lehettek, de ez bizonytalan.

(gömbszerű) tárgy a földi golyóbis, vagy *„a tökéletesség és az univerzum”*[14] szimbóluma-e.

Drössler szerint a közép-amerikai labdajátékok esetében a labda nemcsak a Föld, hanem *„a Nap vagy más égitest szimbóluma”* volt.[15] A szerző kozmikus szintre ereszkedik a világmindenségként való felfogáshoz képest, de fölé emelkedik annak, ami csupán a Földdel azonosítja a labdát. Mégis kevéssé veszi észre, hogy a kozmikus *és* a kozmoszfeletti, a planetáris *és* a transzcendens – a tisztán metafizikai – témáját *is* érinti. Mindazonáltal megállapítja: a fennmaradt közép-amerikai labdajátékpályák tanúsága szerint *„a labdát a keskenyebb oldalon lévő* mélyedésbe *kellett gurítani”*.[16] A pályák oldalfalai később függőlegesek, amelyekhez *„két gyűrűt rögzítettek. Ez a két gyűrű jelképezi* a horizont nyílásait (…). *Ha sikerült a labdát a hosszanti és keresztvonalakon, vagyis a Nappal és az Éjszaka képzelt határán keresztül a körgyűrűkön átdobni, ezzel – mágikus módon – megkönnyítették az égitesteknek* a horizont nyílásain való átjutást.”[17]

Ekként a labda nem *„a tökéletesség és az univerzum”* szimbóluma, ahogy fentebb idéztük, hanem csupán kozmikus jelkép, a Föld vagy a Nap égitesté, melyet azonban *játék révén* egyfajta metafizikai tökéletességbe emeltek.[18] A tökéletességet itt a lyuk, később pedig a két gyűrű képviselte.[19]

Az is ellentmond a labda abszolút teljességként való értelmezésének, hogy a közép-amerikai indiánok az ülepükkel is ütötték,[20] más kultúrákban pedig lábbal és faütőkkel. E gondolatmenethez tartozik még lecsapásának gyakran fontos szerepe.

Mindenesetre – a több tekintetben titáni mozzanatok dacára – olykor tollal könnyítették meg, tették teljessé a labdát vagy azt, ami helyettesítette.[21] Akárhogy változzanak az átélései, az eszközök és a szabályok, a lényeg, hogy máig a levegőben – lényegében az égben – kell tartani. Akinél a földre esik, az hibázik, veszít, ha átmenetileg is. Átmenetileg, hiszen az isteni játékban *(līlā)* alig van versenyszellem, nincs pusztán egyéni győzelem és végérvényes vereség.

Figyelembe véve a labda szimbolikájával kapcsolatban említetteket, valamint az ütőről mondottakat, a tollaslabda az egyik leginkább légies játék. Mindeközben erőt és energiát reprezentál, különösen szélmentes teremben játszva. Ami viszont végső titkát illeti, az túlmegy az ütő és a labda rejtélyein: az éggel kapcsolatos (akkor is, ha nem szabadtéren játsszák). A labdának számos labdajátékban nem szabad leesnie, ám a tollaslabda esetében kifejezetten koncentrálni kell az égre, sokkal jobban, mint a kosárlabdában.

---

[14] Kemény Katalin: *Labdajáték. Misztérium hét színben*. Budapest, 1988, Magvető, fülszöveg.

[15] Rudolf Drössler: *Amikor a csillagok istenek voltak*. Budapest, 1986, Kossuth /Univerzum Könyvtár/ 9. o. Sipos Attila ford.

[16] Uo. (Kiemelés tőlem – H. R.) E ponton emlékezzünk meg a rómaiak *paganica* és a kínaiak *chuiwan* játékáról. Néhány hasonló egyiptomi, görög és kelta ütőjáték esetében a lyuk szerepe nem bizonyos.

[17] Uo. (Kiemelés tőlem – H. R.)

[18] *„Élő és élettelen, ég és föld éles kettéválasztása ismeretlen volt számukra. Ami a földön megtalálható volt, azt az égen is megtalálni vélték, és ami az égen történt, megpróbálták utánozni a földön. Istenségek égen és földön egyaránt éltek.”* Uo. 10. o.

[19] Közép-Amerikában az előbbit a 7–8. századi, az utóbbit a 11–13. századi labdajátékpályák tanúsítják. Az első típus a golf, a második a kosárlabda *alapelveivel* is összefügg. (Érdekesség, hogy a kosárlabda esetében később szintén megjelent a háló.) A golf tekintetében nem beszélhetünk közép-amerikai eredetről vagy átvételről. Az univerzális ideák, amilyen a lyuk és a háló, helytől és időtől függetlenül, bárhol és bármikor megjelenhetnek, egyértelmű kronológiai és lokális leszármazás nélkül.

[20] Rudolf Drössler: i. m. 10. o.

[21] A kínai *ti jian zi* és a láblabda más, régi változatainak eseteiben *„tollakkal ellátott összeragadt dolgot”* használtak labdaként.

Alulról történő adogatással kezdjük, hogy a levegőben tartsuk, gyakran magasan a fej fölött megütve, ami kitűnő alkalmat szolgáltat az égre történő összpontosításra. El kell viszont oszlatni egy viszonylag gyakori félreértést: nem a külső égre való koncentrációról van szó – akkor sem, ha strandon, pályavonalak nélkül játsszuk. A látható ég csupán segítség a megfelelő tudatossághoz. Teremben tollasozva sem a háló fölötti, „plafonkoncentráció" a döntő. A felfelé figyelés – a labda és a tollas labda misztériumaival, valamint az ütő titokzatosságával együtt[22] – csak segítség, hogy egy nagyobb titok, nagyobb misztérium ismerői lehessünk.

Nemcsak a külső égre, felfelé összpontosítunk, hanem azokat felölelve befelé is. Hogy úgy mondjuk, itt „az ég szellemének" jelenlétéről van szó. Az ég tudata akkor is velünk marad, amikor a labda leesik, adogatunk, számolunk, és a szabályokat betartjuk. A pályavonalak és az ellenfél azon belüli mozgásának tudatosításakor is. Ilyenkor szintén magunkban őrizzük az eget, fejben, pontosabban a fejet is felölelő szellemi szívben tartva.

Śrī Ramaṇa Maharṣi szerint a fizikai ég az elme egén belül jelenik meg, és az elme egén túl létezik a szellem ege, amely minden körülmények közepette velünk van.[23] E szellem-ég – más szavakkal: önvaló, lét, szellemi szív, szemek szeme – *önmagán belül tartalmazza, látja és tárja fel a ragyogó fizikai égboltot.*[24]

Nemcsak az ég bizonyos pontjaira összpontosítunk, ahol a labda éppen tartózkodik, hanem *a bensővé tett ég egészére*, amelyben változó felhők módjára a játékhelyzetek sokasága megjelenik: taktika, győzelem és vereség, jó és rossz, tiszta és tisztátalan, erény és erénytelenség. A pálya egésze – beleértve az ellenfél által üresen hagyott helyek látását, ahova ütnünk kell. Ügyesség és ügyetlenség ugyancsak *e saját magammá tett ég terén belül* jelenik meg. Ez a nem-szűnő, ilyen értelemben vett égre történő koncentráció a tollaslabda legfőbb titka. Az én titkom a tollaslabdázással kapcsolatban.

Mindig annak következtében hibázok, amikor az ilyen értelemben vett ég tudata kiesik a fejemből és a szívemből; amikor valami más – akár a legjobb technikai és taktikai ötlet – a teljesség közvetlen tudata nélkül jut eszembe. A szépség és a siker egyetlen formája sem tud oly boldoggá tenni, mint az ég e tudati átélése. Amikor úgy vannak tudatomban, hogy az ég valóságáról nem feledkezek meg, semmi baj nincsen. Mikor viszont elfelejtem a szellem egét, az arra való összpontosítást, semmit nem érnek, sőt, bajt hoznak bajra. Ilyenkor egész életemben csak bajt okozott a labda vagy a játék szépségének látása is, és minden más szépségé. Hiába mozgok energikusan, mindig visszasietve pályarészem középpontjába, ég-tudat nélkül az egész semmit nem ér.

Ez az ég mindig változatlan, kék – vagyis teljes. Akkor is, ha felhők, a játék apró-cseprő vagy éppen súlyos problémái, megoldásai és veszteségei eltakarják. Amikor veszítek, akkor is a fejemben-szívemben lehet az ég tudata. Ezért mosolygok még ilyenkor is. Nem a nappali égen látható Hold[25] vagy az éjszakai égen látható

[22] Továbbá a labdajátékok azon „alapmisztériumával" együtt, hogy a labda onnan ide és innen oda pattog, a társbirtokló jelentőségét és méltóságát adományozva az ellenfélnek.

[23] Arthur Osborne fordítása nyomán. Ramana Maharshi: *Atma-vidya. Self-knowledge* 6(6–7). In *The collected works of Ramana Maharshi*. London, 1959, Rider, 90. o.

[24] Osborne fordítása K. Swaminathan által pontosítva. Ramana Maharsi: *Ön-ismeret. Átma-vidjá* 5. Malik Tóth István ford. In *Srí Ramana Maharsi összes művei*. Budapest, 2006, Filosz /Arunácsala Könyvek/, 168. o.

[25] A Hold a nappali égen az *advaita vedānta* metaforája és a tudaton belüli elmeműködésre utal.

csillagok világítják meg az eget, hanem a tudatosság. A tudat teljessége az, ami égszerű. És az ég egyetlen részlete, darabja sem elégítheti ki a tudatot – azt, ami maga az ég.

Az ég természetében való tartózkodás a tudat teljességében való létezést jelent. A tollaslabda legfőbb titka az életben is folytatódhat. *„Bennünk tágas terjedelem van: ez az ég. Gondolataink és érzelmeink olyanok, mint a felhők: mindegy, hogy bárányfelhők vagy sötétlő viharfellegek, mindenképpen elhomályosítják az eget. A Nap képviseli a tudatosság fényét és melegét. Ezzel a tudatossággyakorlattal [az ég és a Nap bensővé tett tudatosításával] eloszlatjuk a gondolatok, érzelmek, érzetek és emlékek felhőit, mindent, amiből összeállhat a külső és a belső »fontos ember«. Újra hangsúlyozzuk, hogy a* lecsupaszított *figyelem [az égre történő összpontosítás] módszerével oszlatjuk el a felhőket.* Lecsupaszított *figyelemmel tekintünk a gondolatokra, érzésekre, érzetekre, emlékekre, és* lecsupaszított *figyelemmel tekintünk arra is, aki a megfigyelést végzi. Csak a tiszta ég marad. Belső égboltunk akadálytalanul tiszta fénye most megmutatkozhat, mert a felhők elillantak: a gondolatok a gondolkodóval együtt eloszlottak. Vannak, akik túl sokat foglalkoznak a belső felhőkkel, vagy aggódnak, hogy a felhők visszatérnek. Problémát jelent nekik, hogy mit tegyenek velük, amikor megjelennek, mégis, amikor eltűnnek, máris hiányolják őket! Így sosem képesek megbecsülni a tiszta eget."*[26]

Ahogy az ég elválaszthatatlanul összefügg a tudat teljességével – az ég természetében való tartózkodás a tudat természetében való tartózkodással[27] –, úgy a (nem pusztán fizikai értelemben vett) tér témája is az éghez tartozik. *„Ha a tudat természetében tartózkodunk, összevegyülve a térrel, ahelyett, hogy a térben felmerülő jelenségekkel azonosulnánk, annak hatása van az életünkre. Nincs semmi oltalmazni való, nincs védeni való »én«, mivel a saját természetünk teres, és alkalmazkodni tud mindenhez. Az ürességnek nincs szüksége védelemre. A tér nem rongálódik meg. Nincs senki, aki bármit is tehetne vele. (…) A tér az, ami igazából vagyunk."*[28] *„Ahelyett, hogy figyelmünket csupán a tér tárgyain tartanánk, igyekezzünk egész nap a térre figyelni, melyben a tárgyak megjelen-*

[26] Tenzin Wangyal: *A fényességes tudat felébresztése. Tibeti meditáció a belső béke és öröm elérésére.* Budapest, 2013, Bioenergetic, 112–113. o. Jakab Katalin ford.

[27] Ez az ég természeteként és a tudat természeteként való létet is jelenti.

[28] Tenzin Wangyal: *Gyógyítás formával, energiával és fénnyel. Az öt elem a tibeti sámánizmusban, tantrában és dzogcsenben.* Budapest, 2007, Bioenergetic, 168–169. o. Jakab Katalin ford.

nek. Arra a térre, amelyben a gondolatok feljönnek, a térre, melyben a szobád bútorai vannak, a térre, melyben kék az ég. Egész nap a térben élünk, a térben alszunk, s az álmok a térben jelennek meg. A térrel való tudatos kapcsolat nélkül elveszünk."[29]

Az ég, a tudat és a tér szellemi látását az emberiség nagy tradíciói közül leginkább talán Tibetben dolgozták ki: a bön és a buddhizmus magasabb útjai.[30] Az ég tudatosításához a nyitottság, a fény és a melegség kapcsolódnak. Ám ez utóbbi tárgyalása már szétfeszítené a jelen téma határait.[31]

Egyelőre maradjunk abban, hogy *„az ég hosszas nézése nyitottá és szabaddá tesz. (…) Kapcsolódjunk a terességhez, és legyünk olyanok, mint a nyitott égbolt"*.[32] Nem egyetlen hagyomány tanítása, hogy *„A nyitott, tiszta, világos, teres ég a létünk, lényünk metaforája"*.[33]

A hó szimbóluma

Thorbinak, Észak szerelmesének

Közhely, hogy a hó a tisztaság szimbóluma, mégis igaz. Ugyanekkor nem csupán az erkölcsi tisztaságé. A hó Észak fénye. Fényt ad éjjel, akkor is, amikor nem süt a Nap, sőt a Hold se. Bizonyos értelemben meleget és friss illatot áraszt. Puhán borul a tájra, elveszi a dolgok felesleges éleit, miközben – megfagyva – nem nélkülözi a határozottságot. Nem fizikai, szinte földöntúli fényt sugároz. Elnyeli az autók és a város zaját,[34] bensőséges kapcsolatban áll a csenddel. Nem egyszerűen lepel, fehér takaró vagy ruha. A hó nem lunáris jelkép. Nem csak a morális tisztaság[35] szimbóluma, mert napszerű. A hó rejtetten – nem tolakodó, harsány és látványos módon – szoláris valóság.

Ez jól megmutatkozik a hópelyhek sugaras, kristályos szerkezetében. Metafizikai szempontból mindig vitatható lesz, hogy *„az egész részekből áll"*, így hát az is, hogy a hó és a hópehely teljesen azonos létezők volnának. Összetartozásuk azonban vitathatatlan. A hó hasonlóan napszerű, mint minden egyes hópehely. Ráadásul egy – egyszerre szubtilis és tényleges – *poláris* szolaritás szimbóluma. Említettem, hogy a fényen, a sajátos melegségen, illaton és puhaságon kívül szoros kapcsolatban áll a csenddel. Természetfeletti szolaritást képvisel.

---

[29] Uo. 170. o.

[30] A hindú āgamikus śaivizmus nem-dualista irányvonalai számára szintén jól ismertek voltak.

[31] Lásd például a már idézett *rinpochét*. Tenzin Wangyal: *A szakrális test felébresztése. A légzés és mozgás tibeti jógája.* Budapest, 2011, Bioenergetic, 15. és 52–53. o.

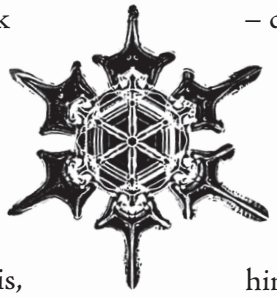
[32] Uő: *A gyógyulás valódi forrása.* Budapest, 2016, Filosz, 31. és 155. o. Jakab Katalin ford.

[33] Uő: *A fényességes tudat felébresztése.* Id. kiad. 56. o.

[34] A piszkos hó a világ legszomorúbb látványai közé tartozik. Ám az ilyen nemcsak hó, hanem hó és *valami más*. A hó mint hó – magában véve – mindig tiszta.

[35] Az utóbbi évtizedekben néhány indológus komoly erőfeszítéseket tett, hogy kimutassa: a tisztaság eredetileg nem erkölcsi, hanem metafizikai szintű eszme volt. Számos indiai vallási jelenséget és felfogást bemutattak, melyek szerint a végső tisztaság gátja *a tisztaság és a tisztátalanság kettősségében való túlzott gondolkozás*. Ebből nem következett a társadalmi és morális törvények teljes tagadása és hatályon kívül helyezése. Ez a magasabb tisztaságfelfogás jócskán próbára tette a törekvőket, de legalább mentessé a farizeizmus minden formájától. Lásd például Alexis Sanderson: Purity and Power among the Brāhmans of Kashmir. In M. Carrithers – S. Collins – S. Lukes (szerk.): *The Category of the Person. Anthropology, Philosophy, History.* Cambridge, 1985, Cambridge University Press, 190–216. o. Judit Törzsök: Nondualism in Early Śākta Tantras. Transgressive Rites and Their Ontological Justification in Historical Perspective. *Journal of Indian Philosophy* (Springer International) 42. évf. (2014) 195–223. o. Raffaele Torella: Purity and Impurity in Nondualistic Śaiva Tantrism. *Studia Religiologica* (Krakkó) 48. évf. (2015) 2. sz. 101–115. o.

Több kutató szerint nincs két tökéletesen azonos hópehely. E nézet egyik fő népszerűsítője Wilson A. Bentley volt, aki a tizenkilencedik század vége felé az elsők között fényképezett hópelyheket (ötezernél is többet). A mikroszkopikus fényképezés előrehaladása, a hópelyhek mesterséges előállítása, a modern tudomány kibontakozása következtében egyre nagyobb számban dokumentáltak *nem* sugaras, nem *mandala-* és napszerű hókristályokat.[36] Minden egyes hópehely különbözőségének a tézise – a hasonló alapstruktúrák mellett – azonban a mai napig nem dőlt meg. Ebben az álláspontban az isteni jelenlét intenzív megtapasztalhatósága a döntő: Isten nem hagyja magára a világot, nem pusztán távoli, máig teremt; a múlékony hópelyhek különbözőségében is megmutatkozik világra fordított energiája, gondoskodása és jelenléte.[37]

A hó kapcsán nem feledkezhetünk meg a vízről. Nem a pozitivista, modern tudományos szemlélet okán,[38] hanem inkább a tradicionális, szakrális tudományok tisztelete miatt. A 4+1 hagyományos elem közül a víz az az alapelem, amely a leginkább kapcsolatos a megismeréssel. Míg a tűz a megkülönböztető megismeréssel, addig a víz a mindent beteljesítő megismeréssel függ össze.[39] A víz mindennek alakját felveszi, mindennel azonosul. Emoto Masaru pontosan ezért beszélhetett *„a víz rejtett bölcsességéről"* és – némileg szerencsétlen kifejezéssel – *„a víz információtárolásra alkalmas képességéről"* a huszadik század végén is. A víz mindig összefüggésben állt a megismeréssel, a tudással, a teljes bölcsességgel, amint azt *A teremtés könyvé*nek elején láthatjuk.

Ugyanekkor a víz elfolyik, szétterül, minden negatívum alakját is felveszi. Egykor megkülönböztettek alsó és felső vizeket. A tradicionális elemtan jól ismerte a 4+1 alapelem negatív, megkötő, antimetafizikai sajátosságait. E ponton tárulhat fel a hó döntő szimbolikus jelentősége: kristályossá változott víz, amely nem folyik szét – de nem is csak megfagyott, metsző jég.

Hagyományos bölcseleti megfontolásokból gyakran elválasztották az elemek természeti, kozmológiai világát a természetfeletti, transzcendens valóságtól. Viszonylag ritka – a bön hagyományra, némely hindú *tantrá*ra és a nyugati hermetika-alkímiára jellemző – azon elgondolás, amely nem-kettős módon összekapcsolta az elemtant a metafizikával, a kozmológiát a transzcendenciával. De csupán viszonylag ritka. Az alapelemek kétarcúságának tradicionális tudásában ez nem doktrinális módon is végbement. A tűz és a jég

[36] A hópelyhek – Nakaya Ukichirō által elindított – mesterséges előállítása következtében egyre nagyobb számban regisztráltak nem napszerű pelyheket. Mindazonáltal ezek is kristályos szerkezetűek, a kristályos formákat pedig hagyományosan összefüggésbe hozták a Nappal.

[37] A teremtett világban *sehol* sincs két *teljesen* egyforma létező. Ha léteznének ilyenek, azok azonosak volnának – nem kettő, hanem egy. A létezők különbözőségének tradicionális igazsága valamilyen okból jobban érzékelhető a múlékony formák esetében. Sőt, az ilyenek strukturáltsága – paradox módon – gyakran alkalmasabbá teszi az embert az isteni jelenlét tudatosítására.

[38] Ennek első képviselői a hópelyhek tekintetében René Descartes, Erasmus Bartholin és Giovanni Domenico Cassini voltak.

[39] A buddhizmussal összefonódott bön hagyomány szerint – a fentiek mellett – a föld elem a tükröződő bölcsességgel, a levegő a kiegyensúlyozó bölcsességgel, az éter vagy tér elem pedig az üresség bölcsességével függ össze. Vö. Tenzin Wangyal: *A gyógyulás valódi forrása*. Id. kiad. 3. táblázat (151. o.)

„harca” a skandináv mitológiában nem feltétlenül két totálisan eltérő elemet jelent. A harc hagyományosan szimbolikus fogalom, szélsőségesen eltérő dolgok összetartozását is jelölte.

Emoto Masaru nemrégi felfedezése mindenesetre elvezethet bennünket – a negatív, elfolyó, szétterülő víz valóságától – ahhoz a felismeréshez, hogy az ember transzformatív, átalakító erővel bír: tudatossága a molekuláris szerkezetig hatoló változásokat képes előidézni. Amikor emelkedett tudatosság és szándék irányult a vízre a japán professzor kísérletei során, a jégkristályok mikroszkopikus felvételein a hópelyhekéhez hasonló formák jelentek meg. Autonóm jószándék esetében a vízmolekulák hasonlóvá lettek a legszebb struktúrájú hópelyhekhez.[40]

Ahogy a tradicionális tudományok jól ismerték az alapelemek kettős – pozitív és negatív – aspektusát, ugyanúgy a kristályosodási folyamatét is. A modern tudomány születése előtt a kristályosodás nem volt teljesen egyértelműen nagyra értékelt. A jegesedés a víz halála is. Pozitív annyiban, amennyiben a víz negatív – szétterülő, elfolyó – sajátosságainak halálát jelenti, de negatív, amennyiben a pozitívumainak vet véget.

A tizenhetedik századi filozófusoktól eltérően Dante még birtokában volt a szimbolikus látásmódnak, a jelenségek szellemi látásának és bizonyos tradicionális tudományoknak. Ennek megfelelően ismerte a kristályosodás és ellentéte, a feloldódás két-két arcát. Negatív és pozitív értelemben egyaránt írt a hóról.

Előbb lássuk azokat a példákat, ahol inkább a negatív arculatát szemlélte: a kristályosodás ellentétét képező *feloldódást*. *„(…) örökké esik az átkos, hideg jegeseső. Zord jég, piszkos víz és hópelyhek hullnak a sötét levegőben; bűzössé válik a föld, hogyha leesnek reá.”*[41]

De tudatában volt a *kristályosodás* negatívumainak is, ezért *Divina Commediájában* visszavisszatér a havat feloldó Nap pozitívuma: *„Most, mint ahogy a napsugár özöne lemezteleníti a hótól a földet, és a föld elveszti korábbi színét és fagyosságát, most, hogy már semmi tévedés nem köti lelkedet, olyan éltetően ragyogjon fel neked a felismerés fénye, hogy látásán megrendülj szíved mélyéig.”*[42]

Dante szerint a Purgatórium ötödik körénél nem ér magasabbra a hó hatalma, szimbolizmusának ereje: *„Mert hó se hull, se jég, se semmi zápor, / se dér, se harmat föntebb e vidéken”*.[43]

Ennek ellenére a hit szimbólumaként szerepelteti a havat a földi Paradicsomba való átkelé-

[40] Emoto „zenét hallgattatott” egy-egy pohár vízzel, papírdarabokra írt szavakat ragasztott a pohárra (arccal a víz felé) és így tovább. Lefagyasztotta és lefényképezte a vízmolekulákat a kísérletek előtt és után. A molekulák szerkezete hatalmas eltéréseket mutatott. Valószínűleg annak megfelelően változtak, ahogy az adott zenéhez és szavakhoz ő viszonyult. Sajnos nincs tudomásunk arról, végzett-e olyan kísérleteket, amikor egy zenéhez vagy egy fogalomhoz való viszonya megváltozott. A jégkristályok szerkezete minden bizonnyal nem önmagában a zene és a szavak miatt változik, hanem a kísérletet végző személy adott zenéhez és szavakhoz való viszonya szerint is. A gondolat befolyásolja a víz molekuláris struktúráját – ez Emoto legnagyobb felismerése. Ennek logikus velejárója, hogy nemcsak a gondolat, hanem az adott gondolathoz való viszony is módosíthatja.

[41] *Pokol* VI. (10–12.) Cs. Papp József ford. A hó negatív értelmét illetően lásd még *Pokol* XIV. 28–30. és XV. 9. Valamint uo. XXIV. 1–9.

[42] *Paradicsom* II. 106–111. Szabadi Sándor ford. Ugyanezen értelemben lásd *Purgatórium* XXX. 85–93. Valamint *Paradicsom* XXXIII. 58–64.

[43] *Purgatórium* XXI. 46–47. Babits Mihály ford. A motívum, hogy a hó szimbolikus hatalmának határa van, visszatér a *Paradicsom* XXXI. énekének 13–15. verssoraiban is.

sekor: *„Három hölgy [Szeretet–Remény–Hit] jött és lábát táncra nyújtá / a jobb kerék felől: piros a szélső, / hogy azt hinnéd, valaki lángra gyújtá; / smaragdból látszott lenni a középső, / smaragdból csontja, smaragdszín a vére, / frissen esett hónak látszott a végső."*[44]

A hó később nemcsak a hit, hanem a Paradicsom *„Kristályegének"* szimbólumaként is megjelenik, ekképpen: *„Mint megfagyott gőz, mely a földi körbe / száll, s légkörünkön áthat, ha az égen / a csillag-Bak szarvát a Napba döfte: / úgy láttam fényes díszeket a légben / és diadalmas pelyheket havazni, / akik sürűen gyűltek ott elébem. / Szemem követte néhány száz arasznyi / téren át, de az égi messzeségbe / nem tudott velük végtelen utazni. / S Hölgyem, ki látott figyelemben égve / nézni föl rájuk: »Lefelé nézz!« – szóla – / »hogy lásd, mekkorát fordultál az égbe!«"*[45]

Ahol váratlan időpontban hó esett, nem ritkán templomokat emeltek. Ilyen a római Santa Maria Maggiore-bazilika esete. Ekkor isteni revelációként, Isten megnyilatkozásaként, teofániaként tekintettek a hóra. Nem szükséges azonban augusztusi hóesésre várni. Bármikor tudatosíthatjuk: Isten nyilatkoztatja meg magát a hóban – benne és vele – tiszta fehérség, napszerű hópelyhek formájában.

Tudományos megközelítésben a hópehely *„egy felhőkben szálló porszemmel kezdődik (pontosabban a tizedmikron nagyságú, pornál több nagyságrenddel kisebb méretű, finom eloszlású aeroszol részecskével), amelyre rárakódik a levegőben található vízpára"*. E folyamat a hideg levegőben kifagyva hatszögletű kristályalakzatokat hoz létre.

A modern tudományágak mindazonáltal semmit nem tudnak arról, mit is szimbolizál a porszem: hogy valóságosan Istenre mutat, ha tovább is osztják.

Nincs közös lényeg nélküli, teljesen áthidalhatatlan különbség a sivatag homokszemei és a hópelyhek között, ahogy Dél és Észak között sem. A sivatagi homokszemek és az északi hópelyhek egyaránt a *nucleus* felé mutatnak. A mag, minden továbbosztás ellenére, ám az által is igazolva, magában foglalja a végtelent.

A hópehelyben eggyé válik a Nap, az ég és a víz. A folyékony és a kristály. A hó egyesíti magában a vizet és a tüzet, az életet és a halált, a csendet és a fényt, a végtelent és a *nucleus*t. A tüzet és a jeget, a feloldást és a kristályosodást. A *solve et coagulát*, a *laya–kriyát*, a létezés két leglényegesebb, teljesen eltérő, de egységükben az abszolútumhoz tartozó mozdulatát.

Némán, szabadon a beszédtől, kristályként kellene meghalnunk. De jégrobaj nélkül, mentesen a világ atomi fájdalmától, úgy felolvadva és éggé válva, mint egy hópehely: magunkba olvasztva minden bonyolultnak látszó struktúrát, mindent, ami hozzánk tartozik – jeget, vizet, párát; semmilyen kapcsolatot nem hagyva magunk mögött. Úgy olvasztani magunkba mindent, porszem mivoltunkat is, ahogy Nap a sugarait, sugarai pedig az általuk megvilágított világot. Ahogy a hópehely esetében magába olvadnak a tagjai, és ahogy megmutatkozása alig különbözik az eltűnésétől.

A hópehely nem azért tűnik el, mert kicsiny – hiszen egy gyönyörű Nap. Hanem, mert a ki-

[44] *Purgatórium* XXIX. 121–126. Babits Mihály ford.

[45] *Paradicsom* XXVII. 67–78. Babits Mihály ford. Szabadi Sándor prózafordításában: *„Mint mikor légkörünk a megfagyott ködöt szállingó hópelyhekben szitálja ránk abban az évszakban, amikor az égi Bak a szarvával a napba szúr, így láttam én az egész égi étert diadalmas lelkek felfelé szálló hópelyheitől csillogni – azoktól, akik egy ideig velünk voltak. Szemmel követtem alakjukat egészen addig, míg végül már túl nagy távolságra tűntek tőlem, s ezen már látásom nem tudott áttörni. Úrnőm pedig, aki észrevette, hogy már belefáradtam a felfelé bámulásba, így szólt hozzám: »Lefelé tekints, hogy meglásd, milyen messzire jutottál már!«"*

csinnyé lenni tudás szimbóluma. Mintegy megvalósítja a kicsinységet is, a csendes elmúlást, üvöltés és bánat nélkül. Képes a *„szépség kicsiny csodája”*, *„jég-virág”* lenni – ahogy Bentley látta.

De sem ő, sem a modern tudományok nem ismerték meg a hó legmélyebb titkát, a *„fényes díszeket a légben”*, a *„diadalmas pelyheket”*, a *„diadalmas lelkek felfelé szálló hópelyheit”*. Azt, hogy amint a maga napszerűségében megjelenik, ugyanúgy olvad fel.

Isten tenyerében teljesen Istenné válni – ez a hópehely legmélyebb titka. Becsüld hát, ami méltóságot felmutatva kicsiny és „semmi”!

A MACSKA MINT SZIMBÓLUM

Cirminek,
aki megbocsátja, ha lelepleztem

Utaltunk már arra, hogy a titkok spektruma az egyéni tisztátalanságoktól egészen a beavatási titkokig terjed. A következő típusokat különböztethetjük meg: negatív emberi titok, titkolózás; megfejthető rejtély (enigma); általános titok, titokzatosság; beavatási titok (misztérium).[46] A misztériumok többek megfejthető rejtélyeknél. A csupán részben feltárható, általánosan érzékelhető titkoknál is. Alapvetően nem a titkolózással kapcsolatosak, hiszen ha most elkezdenénk beavatási nagyságrendű titkokról beszélni, azok továbbra is megőriznék a saját természetüket, mindenféle direkt homályosság nélkül. A misztériumok annak számára tárulhatnak fel, aki képes egy képlet, egy kód, egy rejtély ismeretlenségén és az általános titokzatosságon túl megérteni *és* tapasztalni a teljesen soha ki nem fejezhető, titokteljes valóságokat.

Mi a helyzet a szimbólumokkal? Milyen a viszonyuk a misztériumokhoz? A szimbólum egyszerre áll szoros kapcsolatban a misztériummal és különbözik attól. Ha tradicionális szimbólumról van szó, a kapcsolat szorosabb, ám az ilyen esetekben is megállapítható egy árnyalatnyi különbség. A szimbólum dologibb valóság, mint a misztérium. Az utóbbi teljesebb és állapotszerűbb.

Mi köti össze mégis a szimbólumokat a misztériumokkal? Minden, ami a misztérium elnevezést megérdemli, túl van azon, hogy „dolog” legyen. Állapot tartozik hozzá, a szokásosaknál jóval teljesebb valóság, amely egyszersmind magasabb önállapot. Bizonyos tekintetben a tradicionális jelképek is ilyenek vagy efelé vezetnek. Nem tudatunktól független valóságok. Nemcsak külső dolgok, hanem értelmezésük és rituális használatuk révén bensővé, sajáttá válnak. Kiemelkednek és kiemelnek a dologi és pusztán objektív valóságból.[47] E kiemelkedés a misztériumokban teljesedik be.

Ha el kell a kettőt választani egymástól, a macska inkább szimbólum, mint misztérium. De a misztériumok valósága felé mutat.

Közismert, hogy a macskák kultiválása visszavezethető Bastt(et) istennő egyiptomi kultuszára. Az időszámításunk előtti harmadik évezredben még oroszlán alakjában tisztelték, majd kétezer esztendővel később már macska formájában (a Bastt rontott nyelvi változatával, Bastetként). A harcos oroszlánistenségből vé-

[46] 2013-ban tartottam egy előadássorozatot a *„sötét misztériumokról”*. Ezek a beavatási titok egy szűkebb, speciális altípusát képezik. A következőkről volt szó: éjszaka, feketeség, sátán, semmi, medúzafő, szolidifikáció, káosz, tudatlanság stb. Kapcsolódnak a negatív értelemben vett egyéni titkolózáshoz is, de csupán részben.

[47] Bővebben lásd Horváth Róbert: A szimbolikus látásmód szerepe a metafizikai megvalósítás útján. *A Tradíció ösvényei. Előadások és tanulmányok a világvallások szellemi hagyományai kapcsán* (Budapest) 2. sz. (2012) 24. o.

delmező macskaistenség lett. Lunáris istennő a szoláris Basttból. Bastet már a termékenység, a vigadozás, a mámor és a szerelem istennője. Hérodotos még látta, és ilyennek látta vallási kultuszát Bubastisban.[48]

Nem hiszem, hogy egyértelműen leromlás történt volna. A macska később is a napszerű fáraók védelmezője. Olykor Ré szemének megtestesülése. Életélvező voltával úgyszintén a szolaritáshoz kapcsolódott. Bastet összefüggése az illatokkal és az illatszeres edénnyel (*alabastron*) sem szükségszerűen lunáris tényező, mivel az illat a napistenség hatalma, energiája, kisugárzása. Az oroszlánszerűség elhagyása nem is a vadmacskák időközbeni domesztikálásának jele.[49] Lehetséges, hogy a Nap és a Hold kettősségénél mélyebb valóságra irányuló figyelem állt az említett folyamat hátterében.

Akármi is történt Egyiptomban, a macska mint szimbólum máig felmutatja ezt a szolaritás és lunaritás kettősségénél több szempontból mélyebb valóságot. Egyes vonásaiban nap- és oroszlánszerű, másokban viszont holdszerű és nőies. Egyszerre ragadozó és békés, vadállat és háziállat, harcias vadász és meditatív lény. Hérodotos külön kiemelte a Bubastis és Artemis közötti összefüggést.[50] Mint tudjuk, Artemis nem egyszerűen Hold vagy nő, hanem Apollón ikertestvére.

Merő termékenység- vagy szerelemszimbólumnak tekinteni a macskákat ugyancsak vakságra vallana. A cicák nemesek, született arisztokraták, sőt, urak (aminek értelméről mindig megfeledkeznek, ha nemesekről még olykor szó esik). Arisztokratikusságuk akkor is fennáll, ha nőstények vagy *„notórius csavargók”*.[51] Olyanok, mintha ékszereket viselnének, sőt maguk is ékkő lennének.[52]

[48] Hérodotos: *Historiai* II. 59. A macskák kapcsán lásd még uo. II. 66–67.

[49] A háziállatok vadállatokból történő származása számunkra nem kellőképpen bizonyított tény. Egy megszelídített vadmacska még nem házimacska; egy oroszlánról nem is beszélve, akiből soha nem lesz házioroszlán. A domesztikáció elméletének legnagyobb problémája hasonló, mint a biológiai evolúcióé: komoly hiátusok mutatkoznak az egymásra hasonlító fajok között. Meglehet, Isten külön fajokként teremtette a háziállatokat, a hasonlóságok pedig szimbolikus értékűek.

[50] Hérodotos: i. m. II. 59(2–3).

[51] Géczi Zoltán: *Macskakönyv. Amit a cicákról tudni érdemes*. Kisújszállás, 2007, Pannon-Literatúra /Szalay Könyvek/, 19. o.

[52] Vö. *„The lovely stars, jewelly nobles”* és *„Lovely and noble, jewelly lords”*. David Tibet: Steven and I in the Field of Stars. In uő: *Sing Omega*. H. n., 2017, The Spheres, 390–391. o.

Nevetséges pusztán az öröm és az életélvezet jelképeinek tekinteni őket. A macskák az autonómia, a szuverenitás szimbólumai. Az autonómia és a szuverenitás, politikai vonatkozásaikon túl, az általában vett nemesség megértésének kulcsai. Ezekből következik a tényleges fensőbbség (szupremácia) is. Nem merő önállóskodást – ellentmondást és rivalizálást –, nem egyéni önkényt, felszínes függetlenséget, hanem mélyebb öntörvényűséget jelentenek. Önmaguk általi *és* önmaguk feletti uralkodást,[53] autokráciát – ami nem képzelhető el anarchisztikusan, mindig csak nemesen. Talán ez az autonómia-szuverenitás-szupremácia-autokrácia (öntörvényűség, függetlenség/önállóság, fensőbbség, önuralom) négyes a macskák legfontosabb, még megfogalmazható szimbolikus üzenete. Létük titka biztosan ezek egységében gyökerezik.

Sajnos számos keresztény interpretáció és hívő úgy gondolja, hogy az önállóság és az öntörvényűség egyedül individualizmushoz vezethet, szabadossághoz és liberalizmushoz, hovatovább ördögi egoizmushoz. Hogy a sátáni lázadás és bukás princípiumai. Megfeledkeznek arról, hogy a szuverenitás és az autonómia magának az Úrnak is az egyik legfőbb, ha nem a legfőbb „sajátossága", következésképpen a megvalósításuk Isten követése is lehet. Pontosan ezért a nemesség és a fensőbbség princípiumai, s ezért voltak a legjobbak *(aristos)* sajátjai is.

Miként a gólyák a férgeknek, úgy a macskák a rágcsálók üldözői és elpusztítói. De *nem ezért* lettek az ember barátai (legfeljebb ezért *is*). A kisebb-nagyobb magaslatokról történő szemlélés hajlama mellett ott van még a puha, alig állatias szőrük, és a tisztaságra való törekvésük. Valamint a szemeiket uraló, gyakran nagy pupilla, ami mégsem dominálja oly kizárólagosan a lényüket, mint más macskafélék vagy a hüllők esetében.

A dorombolás ténye ugyancsak misztériózus. Rámutat a macska és a boldogság összetartozására: arra, hogy béke és az elégedettség számukra valami alapvető és benső – jellemzőbb a vadász- és játékszenvedélyüknél. A macska boldogsága nem az élvezet jegyében áll. A kényelmen, a lustaságon és az alváson túlra mutat.

A dorombolás benső tudatosság és kifinomult módon megnyilvánított boldogságtapasztalat. Már egyhetes koruktól utolsó leheletükig gyakorolják. Némelyek vitatják, mégis *„nagyobb a valószínűsége, hogy a szív- és érrendszer, semmint a tüdő vagy a torok e hangok forrása"*.[54]

[53] Ez jól megmutatkozik például a macskák ételhez való viszonyában. Képesek egy családi ebédnél a terített asztalnak hátat fordítva, ám ott ülni.

[54] Caroline Davis: *Macskatartók nagykönyve*. H. n., 2005, Alexandra, 62. o. Keresnyei Klára ford.

A boldogsággal való szoros kapcsolatuk és annak finom megnyilvánítása egész életükre és lényükre jellemző. Valószínűleg ebből következik az a titkos vibráló energia is, amit több rajzán és festményén Louis Wain ábrázolt. Eltérő munkái révén vált ismertté, melyek macskaként láttatták az embereket és emberként a macskákat, de jól ismerte a cicák vibráló, „okkult" energiáját.[55] Újra: vélhetően a benső boldogságból következik ez az „energia", s abból, hogy meg is akarják nyilvánítani, szinte művészi módon. Valósággal kinyilatkoztatni. Innen a macskák gyógyításra való képessége, amire ténylegesen törekszenek, amikor szeretteik beteg testrészére fekszenek.

A cicák legfőbb törekvése mindazonáltal meditatív állapotok felé mutat. Végső fokon ennek a szimbólumai. Ebben csúcsosodik ki a szuverenitásuk, autonómiájuk, fensőbbségük és önuralmuk. Az inkább keleti, nem pedig nyugati értelemben vett meditatív állapotok – belülről nézve – teljesen éberek és tudatosak. Vélhetően ezért tudnak a macskák szinte azonnal felkelni és kilépni látszólagos szendergésükből, hirtelen tisztálkodni, vadászni menni és a többi. Túlzás lenne azt állítani, hogy ugyanilyen elmélyült és éber állapotban vadásznak. Akkor nem támadnák az énekesmadarakat. De arisztokratikusságukat csavargás és harc közben is megőrzik, ami megint kifinomult szolaritásra vall.

Különös, amikor fújnak – idegesek, riadtak és félnek. Ilyenkor maguk is félelmetesek. Alapvetően tévesnek és felületesnek tartjuk démonizálásukat a történelem különféle pontjain, de amikor fújnak, több szempontból tényleg ördögiek.

VIII. Ince pápa 1484-ben bullában deklarálta, hogy *„a macska az ördög kedvenc állata és a boszorkányok bálványa"*.[56] A templomosok elleni perekben már korábban megjelent hasonló vád. *„Egy bizonyos macskát imádtak, amely néha megjelent nekik gyűléseiken. Ezt Krisztus és az ortodox hit iránti megvetésük jeleként cselekedték."*[57] Mindez bizonyosan elfogultság, rágalom; a lovagok szigorúan vallásos regulája és egyéb szabályaik ismeretében abszurditás. Pusztán a macska autonómiájának, termékenység- és mámorarculatának rossz értékelésével kapcsolatos, a nemi aktus közbeni hangjával, olykor fekete színével és boszorkányok általi kisajátításával megerősítve. Nem komoly tudás, hanem egyházpolitika, mely relativitásánál fogva maga is könnyen lehet „babonák" áldozata.

Minden állatnak van ördögi aspektusa – amit némelyek ki- és felhasználnak. A kérdés az, hogy bizonyos tulajdonságaikra fixálunk-e, vagy teljes lényüket látjuk, annak egész titkával. Az említett fújás egyébként maga is fixáció következménye, így hát megállapítható, hogy a bármire történő mechanikus és túlzott fixálódás az, ami igazán ördögi.

Riadtsága és félelmetessége miatt a macska elvileg kapcsolatba hozható Baphomet templomos misztériumával, amelyet néhány szerző a rettenet misztériumaként (is) értelmezett. Semmit nem találtunk azonban a templáriusokról szóló elsődleges irodalomban, ami a macska és Baphomet kapcsolatát meggyőzően bizonyítaná.

---

[55] Lásd például Everlyne Songoi – Dirk Stursberg (szerk.): *Louis Wain*. H. n., 2016, Kipepo Publishing /Arts Masters 183/, 33., 56. és 59. kép.

[56] Ellentétben Mohamed prófétával, aki egy legenda szerint levágta kaftánja ujját, hogy ne zavarja meg az azon fekvő macskát.

[57] Jules Michelet: *Procès des Templiers*. I. köt. Párizs, 1841, Imprimerie Royale, 91. o. A korábbi források közül lásd még Thomas Wright: *The Worship of the Generative Powers. During the Middle Ages of Western Europe*. London, 1865, J. C. Hotten, 124. és 133–134. o.

Túl az efféle spekulációkon, a macska az, ami. Biológiai, fenomenikus és egyedi tulajdonságaival együtt egy általánosan ismert titok: egy autokratikus szimbólum. Az autonómia, a szuverenitás, a szupremácia, a nemesség jelképe. Arisztokratikus és uralkodói természetjelkép, amely ma is közvetíti számunkra e minőségeket, hogy a kapcsolódó misztériumok valóságaiba léphessünk…

Lényegi aspektusa még, hogy valamiképpen meditatív-kontemplatív állapotok felé mutat. Vagyis: *„Figyeld a macskát”*[58] – s lásd a saját pupilládat, nem látható szemedet!

✣

A kisebb és a nagyobb misztériumok témáját René Guénon elevenítette fel a huszadik század első felében. A megkülönböztetés Eleusisból származik, ahol a kisebb misztériumokat tavasz, a nagyobb misztériumokat pedig ősz eleje felé ünnepelték a beavatottak.[59] A beavatás kritériumát Guénon is hangsúlyozta, ám az eleusisitól eltérően fogta fel a misztériumok két körét. Írásos tanításai értelmében a legmagasabb állapot, ahová a kisebb misztériumok révén az ember eljuthat, az édeni állapot; csúcsuk az ember ős-eredeti állapota, az istenhasonlóság. A nagyobb misztériumok e felett is állnak, ez után következhetnek.

A misztériumok megismerése mindazonáltal nem csupán szukcesszív folyamat. Emiatt nem lehet teljesen elválasztani egymástól a kisebb és a nagyobb misztériumokat. Ki állíthatná abszolút magabiztossággal azt, hogy e szimbólumokkal, mitológiával, teológiával, művészetekkel, lírainak ható kontemplációkkal teli világban például a szem csak a kisebb misztériumok körébe tartozik, és a pupillának semmi köze a nagyobb misztériumokhoz? Szellemi felelősségünk teljes tudatában persze azt sem mondhatjuk, hogy a pupilla egyértelműen a nagyobb misztériumok jegyében áll. Mégis biztos – és ezzel talán Guénon is egyetértene –, hogy az ember már a kisebb misztériumok csúcsának elérése előtt folytathat a nagyobb misztériumokra vonatkozó tanulmányokat. Akkor is, ha azok effektív megvalósítása beavatási befolyás és az édeni állapot elérése nélkül eredménytelen (nem elég tartós, vagy hibás). Így, a szóban forgó megkülönböztetés fontossága mellett, a misztériumok valósága egy összefüggő egészet alkot, amelynek lényege az ember valóságtapasztalatának és magának az embernek a minden szintre kiterjedő, teljes átalakítása.

A misztériumok ősi és antik szerepének tudását a kereszténység is továbbvitte és – ugyancsak módosítva – megőrizte. Nem csupán a hét fő szentség (keresztség, szentgyónás, szentáldozás, bérmálás, házasság, egyházi rend, utolsó kenet) formájában, hanem a teológiai hittitkok és a vallási szimbólumok titkainak formájában.

E négy rövid írásban – azon kívül, hogy tisztázni próbáltam a különböző titkok kiterjedt hierarchiáját, valamint a szimbólumok és a misztériumok viszonyát – négy *„általánosabb titokkal”*, általánosan ismert, ám titokgazdag jelenséggel foglalkoztam.

Érdekes, hogy az efféle általános jelenségeket szintén a beavatási hagyományok ismerték a legmélyebben. Noha megismerésük – bizonyos kisebb misztériumok eseteihez hasonló módon – nem igényel rituális beavatást, iniciatikus befolyások jelenléte nélkül még ezek sem ismerhetőek meg kellőképpen.

---

[58] William Dale Jennings: *A rónin. Zen történeten alapuló regény*. Budapest, 2007, Szenzár.

[59] Bővebben lásd Hegyi Dolores: *Polis és vallás. Bevezetés a görög vallástörténetbe*. Budapest, 2003, Osiris, 64–71. o.

KÉT BOGUMIL APOKRIF *

BESZÉD A HAZUG ANTIKRISZTUSRÓL, AZ ISTENTELEN SATANAELRŐL, HOGY MIKÉNT VETETTE FOGSÁGBA MIHÁLY ARKANGYAL, AZ ANGYALOK VEZÉRE

(12–13. század)

1. Istenünk, Jézus Krisztus, aki egyetlen szóval teremtette az eget és a földet és az egész mindenséget, számos arkangyalt, angyalt és fegyvert alkotott az égi Jeruzsálemben, hogy lejussanak azokhoz, akik Isten világában lakoznak és megvédjék az emberi fajt a Ravasztól. Isten azután elhagyta a mindenség mezejét és Paradicsomot teremtett. És agyagot véve a földből, saját képére megteremtette az embert. Megparancsolta neki, hogy lépjen a Paradicsomba és uralkodjon minden élőlény fölött. Satanael meglátta az embert, földre esett, gonosz gondolat szállta meg és azt mondta magának: „Isten agyagból teremtette az embert és mindenki fölé helyezte, a mennyei Atya dicsérte és meghajolnak előtte az angyali hatalmak. Én nem bírom sem látni, se meghajolni nem tudok előtte. Összegyűjtöm azonban erőimet, a dicsőségemet és minden angyali rangot – negyvenezer számra –, s isteni szövetet öltök, a leginkább becsült isteni koszorúfonatot és az angyali rangok botját. Tényleg magamhoz veszek mindent, és alászállok az égből; trónomat a felhők fölé helyezem és hasonló leszek a Legfelsőhöz."

2. Mindezt gondolta a legravaszabb Satanael, sok angyalt elcsábított és alászállott a jól elrendezett hét égből. Amikor lement, kinyitotta a szél és az eső égi rejtekét, és vizet ontott a Földre. És eget készített, számára megfelelőt, és sötét Napot és sötét Holdat, és fény nélküli csillagokat. Az égi felhők fölé helyezte ekkor a trónját, beleült és megannyi tisztátalan szellemmel vette körül, egész serege negyvenezer volt.

3. A mennyben pedig az Atya négy arkangyalát szólította, trónja elsőrendű szolgáit: a félelmetes Mihályt, és Gabrielt, és Urielt, és Rafaelt. És ezt mondta nekik: „Látjátok, angyalaim, a legravaszabb Satanael megszökött és elcsábított sok angyalt, akiket a Szent Szellemmel én teremtettem. Égi erőim voltak, s elcsábította, örök sötétségbe vezette őket. Én azonban kiválasztok embereket, akik akaratomat teljesítik – apostolokat, prófétákat és vértanúkat. És olyanok lesznek nekem, mint az angyalok, és százszor nagyobbra növelem az angyali sereget, mint a bukott angyaloké." A fővezérek így szóltak: „Isten, meddig csábít a Ravasz és kínozza az emberi fajt?" Isten azt válaszolta: „Hetedrészét veszem a világnak, a századok hetedvilágát." Az arkangyalok nem értették és ezt mondták: „Magyarázd el nekünk, amit szóltál." Isten azt válaszolta: „Megmutatom nektek az értelmet és igazságot adó szót. Ámen. Mondom nektek, hogy amikor Satanael megszökött és elcsábított, betegséget helyezett az agyagból

* Forrás: Донка Петканова (Donka Petkanova, szerk.): *Стара Българска Литература. Апокрифи [Régi bolgár irodalom. Apokrifek]*. Szófia, 1982, Български писател (Balgarski pisatel).

készült emberbe, akit kezeimmel teremtettem; de ő is részesül majd második eljövetelemben. Akkor a halál uralkodik minden élőlény fölött a földön, emberek és állatok fölött, mert Satanael mindenki fölé kerül akkoriban bűnével, halált hozásával, a halandó sajnálkozásával és saját hatalmával a pokol örök éjszakájában. És azután teremtek egy másik világot, amely halhatatlan és végtelen lesz. Öröm és élet lesz ott. A tisztességes emberek velem lesznek a mennyei királyságban, a bűnösök pedig elbuknak." És egy hang hallatszott, mely azt mondta: „A bűnösök nem fogják meglátni Isten dicsőségét!" A fővezérek így szóltak: „Legyen, amit akarsz!"

4. És megint Isten mondta: „Gabriel fővezér, neked mondom, menj le az alárendelt kínzóhoz, és vedd el tőle isteni szövetöltözetemet és a fényes koszorút, meg az angyali rangok botját, és minden dicsőségemet, amit ellopott. Gabriel azt válaszolta: „E ravasz Satanael sok angyalodat elcsábította eszességével. Ezért félek hozzá lemenni." Az Úr szólt: „Hallgass Isten parancsára!" „Istenem – válaszolt Gabriel –, tudod, hogy a világ kezdetétől fogva egy titok helyeztetett el, s Te tartod halhatatlan kezedben ez isteni tettet, ám a tisztátalan szellem legyőzött minket eszességével, és a tisztátalan erőket gyűjtő ma lázad a lenyűgöző Isten ellen. Istenem, száz könyök a hossza, ötven a szélessége, a szája, mint egy nagy gödör, tekintete, mint a kígyóé és az áspisviperáé, s e Sátánnak három feje van. És halált terjeszt, csikorog a fogaival, így hát, Uram, megijeszt engem, nem tudok engedelmeskedni hatalmadnak, bocsáss meg szolgálódnak!" Isten azt mondta neki: „Isten jó, Gábriel."

5. Az Úr megbocsátott Gabrielnek, és újra így szólt, most Mihály arkangyalhoz: „Te voltál az első egyszülött Fiam királyságában, azt mondom hát, illő hozzád, hogy lemenj az alárendelt kínzóhoz, az Antikrisztushoz, és elvedd tőle isteni szövetöltözetemet, az isteni koszorúfonatot és az angyali rangok a botját, amiket ellopott tőlem. Vedd el tőle szépségét és dicsőségét, ahogy Istent ismerő szolgálóhoz illik." Mihály arkangyal ezt válaszolta: „Mindenható Uram, tudod, hogy a rossz elméjű Satanael meg akar majd szégyeníteni engem, de nem tudom visszautasítani parancsodat és a jóságot, elmegyek hát az alárendelt kínzóhoz. Gyorsan, Uram, tedd fejem fölé legszentebb kezedet és add áldásodat. És kérlek, Istenem, ne haragudj rám a szavak miatt, amelyeket mondok majd neki. Mivel Isten látja Satanael eszességét, minden angyal fél tőle. Az eszénél fogva fogom elcsábítani: ha nem hazudok neki, hogyan győzök ellene?" Erre Isten azt mondta: „Menj, Mihályom, az alárendelt kínzóhoz, és ha hazugságot mondasz neki, áldott lesz, amikor fogságba ejted. Napot küldök majd, ami segít neked, hétszer melegebbre készítem a Napnál, ami ragyog. Égetni fogja a hegyeket és a dombokat, és a földet nyolc könyök mélységben, és szárítani a tenger két felét. És haragomat árasztom ez undorító fiak és bűnösök felé." Az arkangyal megkérdezte: „Uram, hogyan élem túl a hőt és jóságod haragját?" „Mihály – válaszolta neki Isten –, ne félj, hideg felhőt küldök majd fejed fölé." Akkor Mihály térdre ereszkedett az Úr lábai előtt, Ő pedig legszentebb kezét nyújtotta és Mihály feje fölé helyezte, hogy lesújthasson az Antikrisztus fejére és erejére.

„Azután meglebbentette szárnyait és felemelkedett az első égbe. Ott találkozott vele az Úristen és örült neki. Azt mondta: »Örülj, Mihály, ki sajátot hozol a sajátodnak.« És az arkangyalok hangosan felkiáltottak, azt mondván: »Tiéd kerül a Tiédbe!«"

6. Miután az uralkodók királya megáldotta Mihályt, ő alászállt a második égbe, fogta halálos kardját és kiélesítette. És kiterjesztette – negy-

ven könyök hosszú – szárnyait, és megfújta trombitáját. Azután meglengette szárnyait és elindult lefelé az égből. Alászállása és szárnyainak hangja megrázta az eget és a földet, a tenger visszahúzódott, megrázkódtak a feneketlen mélységek. Az Antikrisztus, aki trónján ült, zavart lett és így szólt: „Mi volt ez, hogy megrázta a földet? Mi történt, hogy a tenger visszahúzódott? A felső Atya dühös-e ránk; Ő maga megy csatába?" És ravasz szemével az égre nézett, s látta Mihályt, aki mint tüzes villám szállt alá, és felismerte fényes arcát.

És Satanael azt mondta a szolgáinak: „Mihály alászállt az égből, de nem tudom, jó, vagy rossz miatt. Menjünk, találkozzunk vele, nézzük meg, mi dolga nálunk." És az egész sereg elindult, hogy találkozzon Mihállyal, ám amikor meglátták halálos kardját, nem mertek odamenni hozzá. Szárnyainak hangja megrázta az eget, a ravasz démonok menekültek és arccal a földre estek. Ebből a ravasz Satanael megértette, hogy rossz miatt jön hozzá. Akkor vette tüzes kardját, meg nyilait, és harcra feszítette íját Mihály ellen. Ő pedig egy kőre lépett, alászállt a földre, és azt mondta a földnek: „Így beszél Isten: »Álljunk rendesen, álljunk félelemmel!«" Akkor a föld és miden, ami rajta volt, állt. És csend következett Mihály parancsára.

7. Mihály a jeges égre és a sötét Napra nézett, és a sápadt Holdra, s azt mondta magában: „Hazudni fogok és dicsérem őt." És így szólt: „Te, Erős, láttam jó tetteidet és a művészetedet, valamint nagy hatalmadat. A te alkotásaid jobbak, mint a legfelső Istenéi. Nyilakat és íjat készítettél ellenem, és kiélezted kardodat, mintha magad harcra készülnél ellenem, ám nem illő így viselkedni. Tudom, hogy minden király örül, amikor látja, hogy harcos vagy vezér jön hozzá külföldi országból. Trónt és asztalt készít neki, s megcsókolja őt. Én elmenekültem Istentől, hogy veled legyek, te pedig nyilakat és kardot készítesz ellenem. Mert láttam jó és nagy tetteidet és a művészetedet, láttam a kezed által alapított és díszített egeket, a legfényesebb Napot és a legvilágosabb Holdat, láttam a gyönyörű csillagokat és a süvöltő szelet. Láttam erődet, s ezért hozzád jöttem. Ha akarod, mindvégig veled leszek; rövidesen mind az ezer angyali kar követni fog, és itt lesz veled." Ekkor Satanael azt mondta szolgáinak: „Örüljetek ma, szolgáim, s legyetek boldogok! Örülj és légy boldog, trónusom, örülj te is, országom, mert Mihály jött hozzánk és teljesen igazat szólt – minden más angyali kar eljő majd hozzánk." Azután Satanael azt mondta Mihálynak: „Örülj te is, gyönyörű Mihály, fényes csillag, helyettes hadvezér leszel seregemben." És megparancsolta, hogy Mihály üljön a második trónon, mellette, és kezüket emeljék üdvözlésre.

8. Isten parancsára kinyílt a Nap kapuja és felkelt a forró és égető Nap. És a dombok égni kezdtek, füst szállt a földből és az antikrisztusi egekből. És minden szolgája meggyulladt a Nap hevétől, és holtan feküdt a földön. Az Antikrisztus zavart volt, Mihály miatt azonban nem merte beismerni, hogy túl nagy a meleg. És Isten láthatatlan módon felhővel fedezte Mihályt. Ekkor az arkangyal azt mondta: „Te, Erős, mit csináljunk? A Nap túl meleg és túlságosan éget bennünket. És füst száll a földből, és a szolgáid holtan fekszenek. Mit csináljunk, hogy ne haljunk meg?" A Sátán így válaszolt: „Ne félj, Mihály, nem érted, hogy én és angyali seregem milyen ravaszsággal él, ne félj a tűztől, bízzál eszemben és erőmben." „Te erős vagy – mondta neki Mihály –, nem félsz, de én nem bírom ezt a forróságot. Nem látod, hogy azért éget a tűz, mert elhagytam az Atyát és hozzád jöttem." Satanael ezt válaszolta Mihálynak: „Ne félj semmitől, tudom, hogy hol, van egy nagy tó, menjünk oda,

fürdünk és lehűlünk, amíg a Nap le nem megy, s utána keletre megyünk és bezárjuk a kapuját, hogy ne süssön többé."

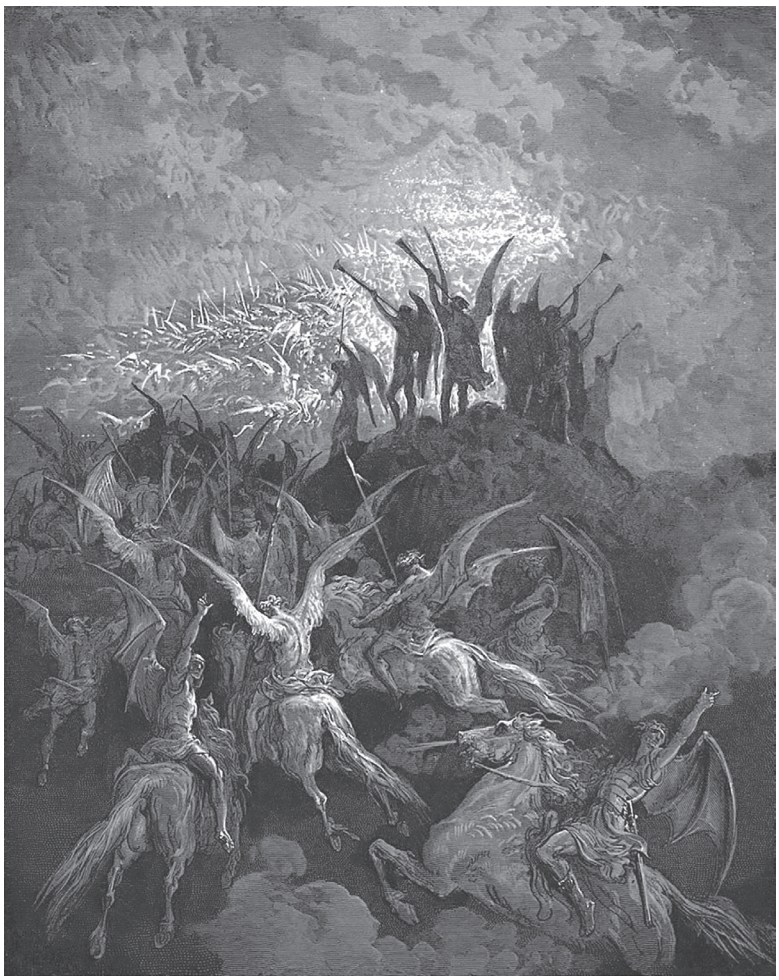
Amikor a tóról hallott, Mihály nagyon megörült, hogy ott ejti majd fogságba Satanaelt, és ezt mondta: „Te, Erős, menjünk a tóhoz!" Akkor Satanael így szólt a szolgáihoz: „Jól őrizzétek Mihályt, nehogy ravaszsággal és hazugsággal elvigye jó ajándékaimat, s visszatetszővé és dicstelenné tegyen engem, mert ha ez megtörténik, szolgáim nevetni fognak rajtam. Angyalaim azt mondják majd, hogy hercegük szegény lett és Mihály foglya. Én Isten vagyok, senki ne merjen ravaszkodni." És szolgáit vezetve elindultak a tóhoz. Útközben Istenről beszélgettek, és arról, hogyan zárják el a Nap útját. Mihály azt mondta az Antikrisztusnak: „Uram, siessünk a forróság miatt, s utána könnyen megtesszük." Amikor a tóhoz érkeztek, Satanael ezt mondta Mihálynak: „Menj bele, hűtsd le magad, én pedig kiszolgállak, mert kedves vagy nekem."

Erre Mihály azt válaszolta: „»Nem nagyobb a szolga uránál«, te voltál az első az égen, elsőnek kell lenned a mély vízben is. Én nem ismerem a tó mélységét, félek a tengeri vadaktól és sárkánytól, akiket az Atya teremtett. Te pedig erős vagy és leigázod erőddel a sárkányt. Én akkor megyek bele, mert így illik szolgálni téged."

9. Az Antikrisztus levette öltözetét, a koszorút és egész dicsőségét, melyet az isteni angyaloktól kapott, Mihály kezébe adta, és ezt mondta neki: „Nehogy elcsábítson!" Akkor Mihály így válaszolt: „Erőd nevében, nincs ravaszság bennem!" Az Antikrisztus újra így szólt szolgáihoz: „Jól őrizzétek Mihályt!" – és bement fürdeni a tóba. Majd kijött, s látta, hogy Mihály az égre néz és repülni készül. Azt mondta neki: „Mihály, ne az én erőmre esküdj, hanem a mennyei Atyáéra, úgy nyugodt leszek." Mihály látta, hogy nem tudta becsapni, és ezt mondta: „Erőd nevében, uram, és a mennyei Atya erejében, nincs ravaszság bennem!" Akkor az Antikrisztus így szólt: „Nincs ravaszság Mihályban." Félretette az aggodalmat és a félelmet, s megrebbentette tisztátalan szárnyait, és lebukott a tó aljára. Dörgés és csattanás keletkezett a vízben a Ravasz alászállása miatt, sok hal és állat kimúlt,

földi és tengeri. A sárkány hallotta a hangos csattanást, érezte Satanaelt, aki alábukott, és belégabalyodott: „Kipusztítottál minden tengeri lényt, menj a mélység aljára, ott megtaláltam, amit kerestem, akarom, hogy a szakadék aljáig menjünk."

10. Közben Mihály ezt kérte Istentől: „Mindenható és örök király, tüzes rangok teremtője és láthatatlan erők uralkodója, akit soha senki nem látott, légy a segítőm! Te, Király, aki akaratoddal vetetted a kínok okozóját a földre, Te, legbecsültebb Úr, hallgass rám ebben az órában, és tedd ezt a mélységet oly naggyá, mint az ég, hogy az Antikrisztus ne tudjon hamar kijönni belőle. És tedd fölém legtisztább jobb kezedet, Istenem, hogy e ravasz démon ne kapjon el, és arkangyalod ne legyen trófea számára." Az így imádkozó Mihály rettentő jelet tett a tó felett a mennyei Atya nevében és jégbe zárta a tavat. Azután meglebbentette szárnyait és felemelkedett az első égbe. Ott találkozott vele az Úristen és örült neki. Azt mondta: „Örülj, Mihály, ki sajátot hozol a sajátodnak." És az arkangyalok hangosan felkiáltottak, azt mondván: „Tiéd kerül a Tiédbe!" Minden égi erő megértette, hogy Mihály jött, és egyhangon kiáltotta: „Téged dicsőítünk, Téged áldunk, Uram, Téged dicsérünk, jó fény, köszönjük, mindenható Uram, és Érted imádkozunk, Istenünk!" A föld és a tenger nagy dicsérettel dicsőítette és üdvözölte Mihályt, a szakadék pedig megrázkódott.

11. Hallotta mindezt Satanael a víz mélységében, rájött, hogy fogságba vetették, és igen aggódott. Három órán át harcolt. S akkor négy mérföldre taszította magától a sárkányt, felemelkedett a tófelszínre, és égi jelet találhatott. Erős hangon kiáltott: „Hol vagytok, angyalaim?" De nem hallotta hangjukat, Mihály megölte őket. A ravasz Sátán megértette, isteni ómen akadályozza, hogy kimeneküljön, így hát nagy követ vett a tóból – kétszáz könyök hosszút és száz könyök széleset –, törvénytelen fővel ütötte a földet a kővel, és öt hossz távolságra hajította a

tóból. E tónál keletkezett egy hegy, s Tadernek nevezték el és úgy áll a mai napig.

A ravasz Satanael kimenekült, és megölve találta seregét, mindenki holtan feküdt. Azt kiabálta: „Jaj! Minden erőmet és reményt elveszítettem!" És fogait csikorgatta, szárnyait rebbentette, elérte a harmadik eget, és jobb kezével megragadta Mihály lábát és a jobb kezét. És a Ravasz szorította Mihály lábát, megragadta az isteni szövetöltözéket is. Akkor Mihály erős hangon kiáltott: „Nézz rám, Uram, szolgálódra, és védd meg hírvivődet; tedd rám kezedet, mert a Ravasz szorít engem; megragadta bal lábamat és az isteni öltözetet. Szállj alá, Uram, megragadott engem a Ravasz, ne hagyd el szolgádat, meg fogok halni!" Az ég uralkodója azt mondotta a nagy angyalnak: „Mihály, ne félj, emeld kardodat és vágd a szemeit." Akkor Mihály így szólt: „Istenem, adj nekem hatalmat, hogy teljesen véget vessek neki, hogy soha ne merjen ellenünk állni!" Ám Isten azt mondta neki: „Nem, ne tedd, Mihály, csináld, ahogy mondtam. Tizenkét hatalmat adtam neki, előbb végy el öt hatalmat, hagyj neki hetet." Akkor az arkangyal fogta halálos kardját és lesújtott Satanael fejére. És a Szemérmetlen elgyengült, és megszégyenülve visszament a szakadékba, meztelenül és kirabolva, ahogy illik hozzá. Mihály Isten kezébe adta az isteni szövetöltözetet, a hervadhatatlan koszorút és az angyali rangok botját.

Így tett Mihály, mert Isten nem engedte teljesen elpusztítani Satanaelt. És Mihály fővezér elé a legbecsültebb első uradalmak és isteni trónusok, kerubok és számos szeráf és különféle angyali légiók járultak, az egész mennyei hadsereg a mennyei Jeruzsálemben. Jöttek, hogy lássák Mihályt, hogy találkozzanak a harcossal, és nagyon örvendeztek. Amint megérkeztek, meglátták hőségtől megsötétült arcát. És dicsőítették nagy dicsérettel és nagy örömmel. Dicsőség Istenünknek mindörökké!

A BOGUMILOK TITKOS KÖNYVE

(11–12. század)

1. Én, János, a testvéretek, aki részt vettem a bánatban, hogy részesülhessek a mennyei királyságban is, amikor az Utolsó vacsorán Istenünk, Jézus Krisztus mellkasához hajoltam, így szóltam: „Istenem, ki lesz az, ki elárul téged?" Ő válaszolt, azt mondva: „Az, aki a kenyeret az edénybe velem együtt meríti. Akkor belé lép a Sátán, és el akar majd árulni."

2. Azután megkérdeztem: „Istenem, a bukás előtt milyen hírben állt a Sátán az Atya előtt?" Ő azt válaszolta: „A mennyei hatóerők parancsolója hírében. Én pedig az Atyámmal ültem. A Sátán minden dolog építője volt és az Atya utánzója. Alászállt a mennyből a pokolba és a pokolból felment a láthatatlan Atya trónjához. És amikor látta a dicsőségét annak, aki mozog az égen, úgy döntött, hogy a felhők fölé helyezi trónszékét és egyenlővé akart lenni az Istennel. Alászállt a levegőbe és azt mondta az angyalnak, aki a levegőt uralta: »Nyisd meg nekem a levegő kapuit!« És ő kinyitotta neki a levegő kapuit. Azután, alább szállva, találkozott az angyallal, aki a vizet uralta és azt mondta neki: »Nyisd meg nekem a víz kapuit!« És ő kinyitotta neki a víz kapuit. Alább szállva a föld színére jött, amit mindenütt víz borított, és amikor a föld alá ment, talált két halat, amelyek vízben hevertek, összekötve, mint ökrök a szántásra, a láthatatlan Atya parancsa szerint ők támasztották az egész földet, nyugattól keletig. És amikor még alább szállt, lelógó felhőket talált, amelyek a tengert tartották, lejjebb pedig a poklot, vagyis az égő gyehennát. Azután nem tudott tovább alászállni, a forró tűz lángja miatt. Akkor a Sátán gyűlölettel telve jött vissza, és a levegő angyalához és a víz angyalához ment, s azt mondta nekik: »Mindez az enyém. Ha hallgattok rám és

engeditek, hogy a felhők fölé helyezzem trónszékemet, egyenlő leszek az Istennel. Néhány vizet e szintre emelek, más vizeket pedig hatalmas tengerekben gyűjtök össze, akkor már nem lesz többé víz az egész föld felszínén, és veletek együtt mindörökké uralkodok.« Így szólt és felment a többi angyalhoz, az ötödik égbe is, s mindenkinek ezt mondta: »Mennyivel tartozol uradnak (Istennek)?« Az első így válaszolt: »Száz teher búzával.« És a Sátán azt mondta neki: »Végy tintát és tollat, és írd: hatvan.« A másodiknak is ezt mondta: »Te mennyivel tartozol uradnak?« Ő így válaszolt: »Száz fazék olajjal.« Azt mondta neki »Ülj le és írd: ötven.« Így ment fel minden égbe, így beszélt az ötödik égig, és elcsábította a láthatatlan Atya angyalait.

Az Atya trónja felől egy hang jött, azt mondva: »Mit teszel, te, Atyát megtagadó, angyalok csábítója? A bűn teremtője vagy, gyorsan tedd, amit elterveztél!« Ekkor az Atyaisten megparancsolta angyalainak: »Vegyétek el öltözéküket!« És elvették minden angyaltól, aki hallgatott a Sátánra, ruháikat, trónjaikat és koszorúikat."

„Azután megkérdeztem Istent: »Mit jelent az, a testemet eszi és a véremet issza?« Erre azt válaszolta nekem: »Mielőtt az ördög és egész serege lebukott az Atya dicsőségéből, így dicsőítették Őt és imádkoztak Hozzá: 'Miatyánk, aki a mennyekben vagy…'. És így minden dicsőítő énekük elérte az Atya trónját; s amikor lebuktak, nem tudták többé dicsérni Istent ezzel az imával.«"

3. És én, János, újra megkérdeztem Istent: „Amikor a Sátán elbukott, hol élt?" Ő ezt válaszolta: „Atyám átváltoztatta őt gőgje miatt: elvette fényét, arca pedig izzó vas színű lett és emberi archoz teljesen hasonló. A farkával vonta az angyalok egyharmadát. Akkor kivetették Isten tanácsából és megfosztatott a mennyei uralkodástól. Ám amikor a Sátán lejött ide a földre és nem tudott békét találni, sem ő, sem akik vele voltak, imádkozott Istenhez: »Légy türelmes velem, mindent visszaadok majd neked.« Akkor az Atyaisten kegyelmet és békét adott neki, és azoknak, akik vele voltak, megtehetett mindent, amit akar, hét napig. És így a Sátán a földön trónolt és parancsolt a levegő angyalának és a vizek alatti angyalnak, s ők felemelték a földet, amely vízben volt, és száraz lett. Azután elvette a vizek alatti angyal koszorúját. Egyik feléből készítette a Hold fényét, másik feléből a csillagokét, a koszorú ékköveiből pedig minden égi sereget és csillagot. És azután szolgáiból angyalokat csinált, Isten által alkotott rend szerint, és megteremtette a mennydörgést, az esőt, a jégesőt és a havat, és alájuk küldte szolgálni az angyalokat. Megparancsolta a földnek, hogy teremjen mindenféle madarakat és hüllőket, fákat és füveket, a tengernek pedig, hogy teremjen halakat és égi madarakat. Azután elhatározta, hogy embert teremt, hogy hozzá hasonló legyen és neki szolgáljon. E célból megparancsolta a harmadik ég angyalának, hogy menjen egy agyagtestbe, azután fogta e test egy részét és egy másik testet készített nő formájában, s megparancsolta a második ég angyalának, hogy menjen a női testbe. Amikor az angyalok látták, hogy halandó formába öltöztek, sokat sírtak. Azután a Sátán megparancsolta nekik (az angyaloknak), hogy párosodjanak az agyagtestekkel, nem értették, hogy ezzel bűnt követnek el. Azután a gonosz teremtő fejben elhatározta, hogy Paradicsomot teremt és oda helyezi az embereket. Azután az ördög nádat ültetett a Paradicsom közepén és a nyálából kígyót csinált, akinek megparancsolta, hogy menjen a nád közé. Így az ördög elrejtette (a kígyó) szándékát az emberek elől, hogy ne értsék csalárdságát. Azután közéjük ment és azt mondta nekik: »Ehettek minden gyümölcsből, ami a Paradicsomban van, csak a jó

és a rossz tudás fájának gyümölcsét ne egyétek.« Eközben (a Sátán) bement a kígyóba és elcsábította az angyalt, akinek nő formája volt, hogy bűnös vágyát töltse testvérével, s nemi vággyal töltötte be Évát a kígyó sziszegése. Ezért az ördög utódainak és a kígyó utódainak hívták őket, akik apjuk, az ördög vágyát követik a világ végéig. És az ördög újra mérgét és vágyát töltötte az angyalba, aki Ádámban lakozott, ami az ördög utódjait és a kígyó utódait nemzi a világ végéig."

4. Azután én, János, megkérdeztem Istent: „Ha így van, akkor miért mondják az emberek, hogy Isten teremtette Ádámot és Évát, és Ő helyezte őket a Paradicsomba, hogy hallgassanak az Atya parancsolataitra, és hogy amikor nem engedelmeskedtek, halálra ítélte őket?" Isten azt válaszolta nekem: „Figyelj, János, Atyámnak kedves. A tudatlan emberek azzal is viszszaélnek, hogy azt mondják, Atyám agyagból készített testeket; Ő tulajdonképpen Szent Szellemmel készített minden mennyei értéket, de álnokságuk miatt halandó testeket kaptak és halálra ítéltettek." És én, János, megint megkérdeztem Istent: „Hogyan lehetséges, hogy egy szellemtől származó ember halandó testben legyen?" Erre Isten azt mondta: „Bukott angyalok lépnek a női testekbe és testi kéjelgésből megkapják a testeket, és a szellemből szellem születik, a testből pedig test születik; így ér véget a Sátán királysága e világban minden nép körében."

5. És megkérdeztem Istent: „Meddig uralja a Sátán az emberi fajt ebben a világban?" Ő azt válaszolta nekem: „Atyám hét napig engedte uralkodni, ami hét évszázad." És én újra megkérdeztem Istent: „Milyen idő lesz ez?" És Ő válaszolt nekem: „Az ördög, miután lebukott Isten dicsőségéből és saját dicsőségét akarta felemelni, a felhőkön trónolt és tüzes angyalokat, szolgáit küldte az emberekhez, Ádámtól Énokig. A föld fölé emelte Énokot, megmutatta neki az istenségét és megparancsolta, hogy tintát és tollat adjanak neki. Énok ült és hatvanhét könyvet írt. Azután az ördög megparancsolta, hogy hozza el azokat a földre és adja át a fiainak. Énok a földre hozta a könyveket, átadta fiainak és áldozatokra s jogtalan dolgok végzésére kezdte tanítani őket,

Gustave Doré illusztrációi

és így elrejtette a Menny Királyságát az emberek elől. Az ördög azt mondta nekik: »Tudjátok, hogy én vagyok a ti Istenetek és nincs más Isten rajtam kívül.« Az Atyám – mondta tovább Jézus – elküldött engem erre a világra, hogy felfedjem az embereknek az ördög rossz szándékait. És amikor a Sátán megtudta, hogy lejöttem az égből a földre, küldött egy angyalt, aki fogott három fát és átadta Mózesnek, hogy feszíttessenek rájuk; ezek a fák ma is léteznek. Mózes az ördög istenségét prédikálta az emberek előtt, és az ördög parancsolta neki, hogy törvényt adjon Izrael fiainak és szárazföldön vezesse őket a tengeren keresztül. Amikor Atyám úgy döntött, hogy elküld engem erre a világra, előttem elküldte angyalát, akinek neve Mária, ki elfogad engem. Amikor leértem, bementem Mária egyik fülébe és kimentem a másikon. Amikor a Sátán, evilág ura, megtudta, hogy embereket keresni és menteni jöttem, akik holtak, elküldte angyali prófétáját, Illést, aki vízzel keresztelt és akit Keresztelő Jánosnak hívtak. Illés megkérdezte evilág urát: »Hogyan ismerhetem fel Jézus Krisztust?« Erre az úr (a Sátán) azt válaszolta: »Akinél látod, hogy a szellem galamb formájában száll fölé és marad felette, ő az, ki Szent Szellemmel keresztel a bűnök bocsánatára, ő, ki pusztítani és megváltani tud.«"

6. És én, János, újra megkérdeztem Istent: „Meg lehet-e váltani egy embert csak János keresztségével, a Te keresztséged nélkül?" Isten ezt válaszolta: „Ha nem én keresztelek meg valakit a bűnök bocsánatára, senki nem látja meg a mennyei királyságot vizes keresztség révén, mert én vagyok az élet kenyere, a hetedik mennyországból alászálló, és azokat hívják Isten fiainak, akik az én testemet eszik és az én véremet isszák." Azután megkérdeztem Istent: „Mit jelent az, a testemet eszi és a véremet issza?" Erre azt válaszolta nekem: „Mielőtt az ördög és egész serege lebukott az Atya dicsőségéből, így dicsőítették Őt és imádkoztak Hozzá: »Miatyánk, aki a mennyekben vagy…«. És így minden dicsőítő énekük elérte az Atya trónját; s amikor lebuktak, nem tudták többé dicsérni Istent ezzel az imával."

7. És megkérdeztem Istent: „Miért van az, hogy mindenki elfogadja János keresztségét, és nem mindenki fogadja el Tiédet?" Erre ő azt válaszolta nekem: „Mert tetteik rosszak és nem jönnek a fényre. Keresztelő János tanítványai összeházasodnak és esküvőkön járnak; az én tanítványaim pedig nem házasodnak össze, úgy vannak ők, mint isteni angyalok az égen." Én így szóltam: „Ha tényleg bűn volt nővel lenni, akkor nem lett volna szabad házasodni?" Isten ezt válaszolta nekem: „Nem mindenki érti e szavakat, csak azok, akiknek megadatott. Léteznek eunuchok, akik úgy születtek anyjuk méhéből, és léteznek eunuchok, akiket emberek tettek azzá; és léteznek, akik magukat kasztrálják a mennyei királyság számára. Aki teheti, értse meg."

8. Azután az Ítélet napjáról kérdeztem Istent: „Milyen jel mutatja majd az eljöveteledet?" Isten ezt válaszolta nekem: „Amikor a tisztességes emberek száma ugyanakkora lesz, mint a bukott koszorúké, a Sátán kiszabadítja magát, igen dühös lesz és háborút indít a tisztességes emberek ellen, akik könyörögni fognak Istenhez. És Isten azonnal megparancsolja az arkangyalnak, hogy fújja meg a trombitát, és az arkangyal trombitáinak hangja a mennytől a pokolig hallatszik majd. Akkor elsötétül a Nap, nem világít többé a Hold, a csillagok lezuhannak, forrásaiból előjő a négy szél és megrázza a földet, a tengert, a hegyeket és a dombokat; az ég erősen megrázkódik, a Nap elsötétül és a negyedik óráig világít. Akkor megjelenik az Emberfia és minden angyalának jele, és a felhők fölé helyezi magát és nagyságának trónjára ül, dicsősége tizenkét trónszékének tizenkét apostolával együtt. A könyvek kinyílnak

és Ő megítéli egész világegyetemének hitét, amit az hirdetett. Akkor az Emberfia elküldi angyalait a mindenség négy sarkából, a legmagasabb ég végeiből, hogy egybegyűjtsék választottjait; és hozzák azokat. Akkor Isten Fia elküldi a gonosz szellemeket, hogy vigyenek hozzá minden népet, s azt mondja nekik: »Jöjjön mindenki, aki így szól: együnk és igyunk, és e világon megkapjuk a megfelelő jutalmat.« Azután minden népet elhoznak, s azok remegnek az ítélet trónja előtt. És amint az élet könyvei nyitva lesznek, minden nép kegyetlensége kiderül, a tisztességes emberek dicséreteket kapnak a türelmükért, tetteikért, becsületességükért, tisztaságukért és engedelmességükért az angyali parancsok iránt; a bűnösökre pedig Isten haragja zúdul, bánatba és zűrzavarba kerülnek. Akkor Isten Fia elvezeti választottjait a bűnösöktől, és azt mondja nekik: »Gyertek, Atyám áldottai, megöröklitek a királyságot, amely a világ teremtésétől fogva előkészíttetett számotokra!« A bűnösöknek pedig azt mondja: »Távozzatok tőlem, átkozottak, menjetek az ördögnek és angyalainak készített örök tűzbe.« És pokolba vetve elűzetnek. A hűtlen szellemek a láthatatlan Atya parancsára kiszabadulnak börtöneikből. Akkor hangom hallatszik, és egy nyáj és egy pásztor lészen. A föld legalsóbb részéből sötétség jő ki, a tüzes gyehenna sötétsége; e sötétség elsötétíti a világmindenséget, le a levegő földjének szintjéig. És Isten a mélységig hatol a földben. És ha egy harmincéves ember fogna egy követ és eldobná, a kő csak három év után érne az aljára: ilyen a tüzes tó mélysége, ahol a bűnösök lesznek majd. Akkor a Sátán fogságba esik, egész serege is, és a tüzes tóba vettetik. Isten Fia kimegy sétálni az égre választottjaival, és erős, elpusztíthatatlan láncokkal lebilincseli az ördögöt; a síró és panaszkodó bűnösök azt mondják majd: »Föld, nyelj el minket, hogy a halál bevégezzen!« Akkor a tisztességes emberek ragyognak, mint Nap a láthatatlan Atya királyságában, és azt mondják: »Itt vagyok, én és a gyerekeim, akiket Isten adott. A világ nem ismert fel Téged, de én felismertelek az igazságban, mert Te küldtél engem.« És az Atya akkor így válaszol majd a Fiúnak: »Fiam, kedvesem, ülj a jobb oldalamra, közben én lábad tapodását készítem az ellenségeiden, akik nem ismertek el engem, és azt mondták: 'Istenek vagyunk, nincs más isten rajtunk kívül' – akik megölték a prófétáidat és üldözték tisztességes embereidet, és akiket te elűztél a külső sötétségbe. Ott sírás lesz és fogak csikorgása.« Akkor Isten Fia az Atya jobbján ül majd, és az Atya parancsol az angyalainak és tisztességes embereinek, akik csatlakoznak az angyalok kórusához, s elpusztíthatatlan ruhákba öltözteti őket, fonnyadhatatlan koszorúkkal koronázza, mozdíthatatlan ülőszékeket ad nekik, és köztük lesz az Isten. És nem lesz többé sem éhség, sem szomjúság, se a Nap melege nem égeti őket vagy bármely más hőség. Isten minden könnyet felszárít a szemükben, és Isten Fia örökre uralkodik szent Atyjával."

„Akkor Isten Fia az Atya jobbján ül majd, és az Atya parancsol az angyalainak és tisztességes embereinek, akik csatlakoznak az angyalok kórusához, s elpusztíthatatlan ruhákba öltözteti őket, fonnyadhatatlan koszorúkkal koronázza, mozdíthatatlan ülőszékeket ad nekik, és köztük lesz az Isten. És nem lesz többé sem éhség, sem szomjúság, se a Nap melege nem égeti őket vagy bármely más hőség. Isten minden könnyet felszárít a szemükben, és Isten Fia örökre uralkodik szent Atyjával."

Ez a concorezzói eretnekek titkos könyve, amely furcsaságokkal teli, és amelyet Bulgáriából hozott Nasarius püspök.

Ford. Svetlana Tsonkova